

Mikko Dufva, Jenna Lähdemäki-Pekkinen, Lilli Poussa
ja Sanna Rekola

TULEVAISUUS- VALTA

Lisää ääniä tulevaisuuskeskusteluun

Sitra muistio

© Sitra 2024

Tulevaisuusvalta

Lisää ääniä tulevaisuuskeskusteluun

Kirjoittajat: Mikko Dufva, Jenna Lähdemäki-Pekkinen, Lilli Poussa ja
Sanna Rekola, Sitra

Toimitussihteeri: Anna Solovjew-Wartiovaara, Sitra

Kuvat: Aino Aittokoski, Sitra

Taitto: Jussi Lehkonen, PunaMusta Oy

[ISBN 978-952-347-356-0 \(PDF\) www.sitra.fi](#)

[ISSN 2737-1034 \(verkkojulkaisu\) www.sitra.fi](#)

Sitran muistiot ovat tulevaisuustyömme taustaksi tuotettuja sisältöjä.

Sisältö

Esipuhe	5
Tiivistelmä	7
1. Miksi tulevaisuusvalta ja sen laajentaminen on tärkeää?	10
Tulevaisuusvalta pysyy piilossa, ellei siihen erikseen kiinnitetä huomiota	10
Kaikkien ääni ei kuulu, vaikka tulevaisuus on yhteinen	11
Tulevaisuus on varmuudella toisenlainen, eivätkä vanhat tarinat tulevaisuuksista enää palvele	13
Olemme tulevaisuusshokissa ja tätä käytetään hyväksi erilaisten tulevaisuuksien myymiseen	14
Kuvaukset tulevaisuuksista ja kykymme luoda niitä vaikuttavat nykyhetken toimintaan	15
2. Mistä tulevaisuusvallassa on kyse ja miten sen voi määritellä?	17
Millaisia tarinoita esitämme tulevaisuuksista?	17
Kuka pääsee määrittämään tulevaisuuksia?	18
Millaisille oletuksille tulevaisuusnäkemykset perustuvat?	20
Tulevaisuusvallan laajentuminen edellyttää tulevaisuusajattelun taitoja	21
Tulevaisuusvallan määritelmä: mitä pidämme mahdollisena tai toivottavana?	22

3. Miten tulevaisuusvallan voi huomioida käytännössä?	25
Tulevaisuusvalta kätkeytyy kaikkialle	25
Tulevaisuusvaltalinssi auttaa valintojen tekemisessä	26
Tulevaisuusvalta tulevaisuusnäkemyksissä: millainen kuvaus tulevaisuudesta esitetään?	28
Tulevaisuusvalta prosesseissa: miten tulevaisuusnäkemykset syntyvät?	34
Lopuksi: Tulevaisuus on yhteinen	40
Kirjoittajista	42
Lähteet	43
Liite: Näin muistio tehtiin	46

Esipuhe

Viime vuosina olemme Sitrassa huomanneet, että ennakkoinnille ja tulevaisuusajattelulle on paljon kysyntää. Ei ihme, sillä uutisvirrassa on piisannut vuosi toisensa jälkeen yllättäviä tapahtumia ja ilmiöitä kuten myrskyjä ja metsäpaloja, Brexit, pandemia, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, kaasuputkien räjähdykset Itämeressä ja niin edelleen. Moni on kysynyt, mitä kohti olemme oikein menossa.

Useat tulevaisuudentutkijat ovat kuvailleet, että elämme postnormaaleja aikoja. Yllätykset, epäjatkuvuudet, ristiriitaisuudet ja jopa kaaos ovat postnormaalin tunnusmerkkejä. Tulevaisuus saattaa näyttäytyä sumeana, mutta samaan aikaan ilmassa on erilaisia näkemyksiä siitä, mitä tulevaisuudessa odottaa. Ainakin robotteja, tekoälyä ja siirtokuntia Marsissa. Myös vääjämätön ekokatastrofi, romahdus tai vähintäänkin elintason tuntuva lasku. Lisäksi irtikytentä fossiilisista polttoaineista, yhteiskuntien sähköistyminen ja parempaa elämää maapallon kantokyvyn rajoissa. Erilaisia tulevaisuuksia on tarjolla paljon, mutta mistä ne oikein tulevat, keiden ääni niissä kuuluu ja mikä ja ketkä rajataan ulkopuolelle.

Kysymys siitä, mistä erilaiset tulevaisuuskuvat ja -näkemykset oikein tulevat, on vaikea ja siihen on hankala löytää yksiselitteisiä vastauksia. Yksi yhteinen nimittäjä niillä kuitenkin on: valta ja sen suhde tulevaisuuteen. Miksi? Koska vallalla olevat tulevaisuusnäkemykset vaikuttavat siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena ja toivottavana. Samalla ne vaikuttavat myös siihen, minkälaisia valintoja teemme tässä hetkessä. Ne ovat kuin tienviittoa, jotka väistämättä vaikuttavat siihen, millaisia polkuja valitsemme kulkea kohti tulevaisuutta. Olemmeko itse osallistuneet noiden tienviittojen maalaamiseen? Tai kenellä oli mahdollisuus tarttua pensseliin ja valita värit?

Tulevaisuusvalta on vielä vakiintumaton käsite, mutta se on jo pitkään herättänyt kiinnostusta ennakkoinnin kentällä. Myös me Sitran ennakkoinnissa olemme huomanneet palaavamme yhä uudelleen tulevaisuusvaltaan liittyviin kysymyksiin. Tässä muistiossa olemme halunneet yrittää ymmärtää paremmin sitä, mistä tulevaisuusvallassa on kyse. Käsitteen tarkemman määrittelyn ohella pureudumme myös siihen, miksi tulevaisuusvaltaa kannattaa pyrkiä laajentamaan. Toisin sanoen, miksi meidän kannattaisi tavoitella tilannetta, jossa yhä useammalla ihmisellä ja yhteisöllä olisi edellytyksiä osallistua tulevaisuudesta käytävään keskusteluun, kuvitella tulevaisuuksia ja saada tulevaisuusnäkemyksensä myös kuuluviin. Ja miten tässä työssä voisi päästä alkuun?

Ennakkoinnin suosion kasvu ja kestävyyskysymysten akuutti luonne pakottavat myös ennakkointia uudistumaan suuntaan, jossa tulevaisuusvallan kysymykset otetaan vakavasti. Tulevaisuusvallan laajentuminen on radikaali muutos, sillä onnistuessaan se toisi uusia ja ehkä ennen kuulumattomissa olleita ääniä yhteiskunnalliseen keskusteluun tulevaisuudesta. Olemmeko tähän valmiita? Toivottavasti tämä muistio herättelee pohtimaan tulevaisuusvaltaa ja mahdollisuuksia sen laajentamiseen.

Kiitokset

Järjestimme syyskuussa 2023 Tulevaisuusvalta-oppimissprintin, jonka tavoitteena oli lisätä osallistujien ymmärrystä siitä, mitä tulevaisuusvalta on, ja miten sitä voisi yhteiskunnassa laajentaa. Kiitos osallistujat Maiju Lehto, Nadja Delcos, Kati Lehtiö, Maximilian Rehn, Sara Lindeman, Silja Huttunen, Tiina Jokela, Anyara G. Wise, Anni Valasmo, Liisa Luostarinen, Otto Tähkäpää, Ilpo Rybatzki, Titi Gävert, Heikki Lauha, Onni Pekonen, Kirsi Hantula, Anu Paajanen, Saara Saarinen ja Anna Grant.

Teidän näkemyksenne ja huomionne kannustivat meitä eteenpäin ja aina vaan syvemmälle aiheeseen. Lisäksi saimme arvokkaita kommentteja ja kannustusta myös useilta sitralaisilta kollegoiltamme.

Lämpimät kiitokset teille kaikille.

Tulevaisuus tehdään yhdessä.

Kirjoittajat

Mikko Dufva, Jenna Lähdemäki-Pekkinen, Lilli Poussa ja Sanna Rekola

Tiivistelmä

Tulevaisuusvalta on yksi vallankäytön muoto. Se on valtaa määritellä tulevaisuusnäkyviä, eli sitä, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivotavana. Ajatuksemme tulevaisuudesta vaikuttavat valintoihimme tässä päivässä. Siksi myös tulevaisuusvaltaan on kiinnitettävä huomiota.

Juuri nyt tulevaisuusvallan kriittiselle tarkastelulle on suuri tarve. Elämme murrosaikaa, jota leimaavat yllätykset ja epäjatkuvuudet. Ekologinen kestävyyskriisi ja muut vastassamme olevat haasteet pakottavat meitä uudistumaan ja kääntämään kurssia. Vanhat visiot tulevaisuudesta eivät enää palvele meitä ja tulevaisuus on väistämättä toisenlainen. Mutta millaisia tulevaisuusnäkyviä meillä on ja kuka näitä määrittelee? Kenen näkemyksiin ne nojaavat ja mitä jää ulkopuolelle? Tulevaisuus on yhteinen, mutta kaikkien ääni ei kuulu tulevaisuudesta käytävässä keskustelussa.

Tulevaisuusvalta on suhteellisen uusi käsite, mutta se kytkeytyy moniin tulevaisuudentutkimuksen kentällä tutkittuihin aiheisiin, kuten tarinoihin, osallisuuteen ja osallistumisen edellytyksiin. Mitä tulevaisuudesta sanotaan? Kuka pääsee määrittelemään tulevaisuuksia? Kenen tulevaisuuksista puhutaan ja millaisille oletuksille tulevaisuusnäkemykset perustuvat? Tulevaisuusvalta pyrkii tuomaan näitä näkökulmia yhteen ja tarkastelemaan niitä vallankäytön näkökulmasta. Samalla se kytkeytyy keskusteluun tulevaisuusajattelun taidoista ja niiden vahvistamisesta.

Tulevaisuusvalta on analyttinen käsite, mutta tulevaisuusvallan laajentaminen on normatiivista ja sen taustalla vaikuttavat ajatukset oikeudenmukaisuudesta, yhdenvertaisuudesta ja osallisuuden vahvistamisesta. Tässä muistiossa tarjoamme teoreettisen tarkastelun lisäksi keinoja lähestyä tulevaisuusvaltaa käytännössä. Tulevaisuusvaltalinski-työkalun avulla pureudumme kuuteen tulevaisuusvallan ulottuvuuteen ja niihin liittyviin valintoihin. Millaisena tulevaisuus esitetään ja kenelle tulevaisuus on suotuisa? Millaisella aikajänteellä tulevaisuutta tarkastellaan ja miten se liittyy tulevaisuusvaltaan? Entä miten tulevaisuusnäkemyksiä tuotetaan ja ketkä ovat osallistuneet niiden tekemiseen? Miten erilaisten ihmisten edellytyksiä osallistua voidaan vahvistaa?

Tulevaisuusvalta-muistio on keskustelunavaus. Toivomme, että tulevaisuusvalta käsitteenä auttaa tavoittamaan jotakin sellaista, johon on aikaisemmin voinut ollut vaikea tarttua. Toivomme myös, että yhä useammat tahot, organisaatiot ja yhteisöt innostuvat pohtimaan omaa toimintaansa tulevaisuusvallan näkökulmasta. Millaisille tulevaisuusnäkemyksille toimintamme perustuu ja miten niihin on päädytty? Ovatko valinnat perusteltuja vai voisiko tulevaisuusvaltaa jostakin näkökulmasta laajentaa?

Sammanfattning

Framtidsmakt är en form av maktutövning. Den innebär makt att definiera framtidsutsikter, det vill säga vad som anses vara möjligt eller önskvärt i framtiden. Våra tankar kring framtiden påverkar våra val i dag. Därför bör man också fästa uppmärksamhet vid framtidsmakt.

Just nu finns det ett stort behov av att granska framtidsmakten kritiskt. Vi lever i en omvälvande tid som kännetecknas av överraskningar och diskontinuiteter. Den ekologiska hållbarhetskrisen och andra utmaningar som står framför oss tvingar oss att förnyas och byta riktning. Gamla visioner om framtiden tjänar oss inte längre och framtiden är oundvikligen annorlunda. Med hurdana framtidssyner har vi, och vem bestämmer dem? Vems synsätt utgår de ifrån och vad lämnas utanför? Framtiden är gemensam, men allas röst hörs inte i diskussionen som förs om framtiden.

Framtidsmakt är ett relativt nytt begrepp, men det anknyter till många ämnen som studeras inom framtidsforskningen, såsom berättelser, delaktighet och förutsättningar för delaktighet. Vad sägs om framtiden? Vem får definiera framtider? Vems framtider pratar man om och vilka antaganden baserar sig framtidssynerna på? Framtidsmakt strävar efter att föra samman dessa syner och granska dem ur maktutövningens perspektiv. Samtidigt anknyter den till diskussionen om färdigheterna för framtidstänkande och att stärka dem.

Framtidsmakt är ett analytiskt begrepp, men att sprida framtidsmakten är normativt och bakom detta finns tankar om att stärka rättvisan, jämlikheten och delaktigheten. I denna promemoria erbjuder vi förutom en teoretisk granskning även metoder för att närma sig framtidsmakt i praktiken. Med Framtidslinsen – verktyget för demokratisering av framtider sätter vi in oss i sex olika dimensioner av framtidsmakt och val förknippade med dem. Hurdan framtid presenteras och vem gynnas av framtiden? Under vilken tidsram granskas framtiden och hur hör den ihop med framtidsmakt? Hurdana framtidssyner produceras det och vilka har deltagit i att utarbeta dem? Hur kan man stärka olika människors förutsättningar för att delta?

Framtidsmakt-promemorian är ett diskussionsuppslag. Vi önskar att begreppet framtidsmakt hjälper att gestalta något sådant som förr har varit svårt att ta tag i. Vi önskar också att allt fler aktörer, organisationer och samfund inspireras till att fundera på sin egen verksamhet ur framtidsmaktens perspektiv. Hurdana framtidssyner baserar sig vår verksamhet på och hur har man kommit fram till dem? Kan valen motiveras eller kunde framtidsmakten spridas från något perspektiv?

Summary

The power to define futures is one way of exercising power. It is the power to define visions of the future, in other words, what is considered possible or desirable in the future. Our views of the future influence the choices we make today. That is why we need to pay attention to the power to define futures.

There is a great and immediate need for a critical review of the power to define futures. We are living in a period of transition characterised by surprises and discontinuities. The ecological sustainability crisis and other challenges we face are forcing us to renew and alter our course. Old visions of the future no longer serve us and the future will inevitably be different. But what are our visions of the future and who defines them? Whose views are they based on and what is left out? The future is shared but not everyone's voice is heard in debates about the future.

The power to define futures is a relatively new concept, but it is linked to many topics studied in futures research, such as narratives, engagement and the prerequisites for participation. What are people saying about the future? Who gets to define futures? Whose futures are people talking about, and what assumptions are visions of the future based on? The concept of the power to define futures seeks to bring these perspectives together and look at them in terms of how power is exercised. At the same time, it is linked to the discussion about future-oriented thinking skills and how to strengthen them.

The power to define futures is an analytical concept but democratising futures is normative, informed by ideas of fairness, equality and stronger engagement. In this memorandum, we offer not only theoretical analysis but also the means to approach the power to define futures in practice. Using the Futures Lens – a tool for democratising futures, we explore six dimensions of the power to define futures and choices related to them. How is the future portrayed, and for whom it is favourable? Over what timespan is the future reviewed and how does it relate to the power to define futures? How are visions of the future produced and who is involved in their production? How can we strengthen the conditions for different people to participate?

The memorandum on the power to define futures is an opening for debate. We hope that the concept of the power to define futures will help people make sense of something that has previously been difficult to grasp. We also hope that an increasing number of people, organisations and communities become inspired to reflect on their own activities from the perspective of the power to define futures. What visions of the future are our actions based on, and how have we arrived at these visions? Are these choices justified, or could the power to define futures be democratised from some perspective?

Aluksi

Tulevaisuusajattelu lähtee liikkeelle siitä, että tulevaisuuksia on monia. Ei ole vain yhtä rataa, jota olemme kulkemassa, vaan nykyhetken teot ja päätökset vaikuttavat siihen, minkälaiseksi tulevaisuus muodostuu. Toisaalta myös sillä, mitä ei tehdä, on merkitystä. Toinen tärkeä tulevaisuusajattelun peruslähtökohta on, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa. Tulevaisuus ei vain tapahdu tuolla jossain, vaan rakennamme sitä jokapäiväisillä teoilla. Kukaan ei voi sanella tulevaisuutta, vaan se muodostuu yhdessä tehden. Koska tulevaisuuksia on useita ja niihin voi vaikuttaa, meillä on myös vastuu ajatella pidempää aikaväliä. Tulevat sukupolvet joutuvat elämään monien nyt tehtävien päätösten seurausten kanssa. Eikä kyse ole pelkästään tulevista sukupolvista vaan kaikista elollisista. Millaista tulevaisuutta rakennamme niin itsellemme kuin muille?

Tässä muistiossa käsittelemme tulevaisuusvaltaa ja sen laajentamista eli sitä, kuka pääsee määrittämään tulevaisuusnäkyymiä ja miten ihmiset ja yhteisöt voisivat yhä laajemmin ottaa osaa tulevaisuudesta käytävään keskusteluun. Myös sillä, millaisena tulevaisuus esitetään, on väliä – keitä tulevaisuudessa näkyy ja miten heidät esitetään. Tavoitteenamme on nostaa esiin tätä vähemmälle huomiolle jäänyttä vallankäytön muotoa. Samalla tiedostamme, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa monilla muillakin tavoilla kuin määrittelemällä tulevaisuusnäkyymiä. Olemme kuitenkin tietoisesti rajanneet nuo muut vallan kysymykset käsittelyn ulkopuolelle ja nojanneet tulevaisuudentutkimuksen tarjoamaan tietopohjaan.

Tulevaisuusvalta on valtaa vaikuttaa tulevaisuusnäkyymiin, eli siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivottavana. Tulevaisuusvalta on käsite, jolla pääsee kiinni tulevaisuusajatteluun liittyviin vallan kysymyksiin. Se ei kuitenkaan vielä kerro, mitä tulisi tehdä toisin. **Tulevaisuusvallan laajentaminen** on muun muassa tulevaisuuskeskusteluun mukaan kutsumista, huomiotta jääneiden äänten esille tuomista, tulevaisuusnäkymien monipuolistamista ja tulevaisuusajattelun edellytysten luomista moninaisemmalle joukolle.

Tämä muistio on keskustelunavaus. Tulevaisuusvalta on käsitteenä verrattain uusi ja vielä vakiintumaton. Haluamme tuoda muistion avulla esiin erilaisia näkökulmia tulevaisuusvaltaan, sitoa sen käsitteenä aiempaan tulevaisuudentutkimukseen ja ehdottaa keinoja tulevaisuusvallan tiedostamiseen ja laajentamiseen. Muistio on suunnattu erityisesti tahoille, jotka työskentelevät organisaatioiden ja yhteisöjen kehittämisen parissa tai ovat kiinnostuneet ennakoinnista, tulevaisuusajattelusta, osallisuudesta ja yhteiskunnallisen muutoksen tekemisestä. Toivottavasti muistio puhuttelee ja innostaa myös monia muita lukijoita pohtimaan tulevaisuusvaltaa.

Muistion ensimmäisessä luvussa johdattelimme tulevaisuusvallan äärelle ja perustelimme, miksi sitä tulisi tarkastella juuri tässä hetkessä. Toisessa luvussa teemme katsauksen aiempaan, tulevaisuusvaltaan liittyvään tutkimukseen ja kirjallisuuteen, eli sukellamme syvemmälle tulevaisuusvallan käsitteeseen ja teemoihin, joihin se kytkeytyy. Kolmannessa luvussa menemme kohti konkretiaa ja esittelemme Tulevaisuusvaltalinnin eli viitekehyksen, jonka avulla voi analysoida erilaisia tulevaisuusnäkökymyksiä ja pohtia tulevaisuusvaltaan liittyviä valintoja tulevaisuuteen suuntautuneissa prosesseissa, kuten esimerkiksi strategia- tai visiotyössä. Sen pyrkimyksenä on ensin auttaa lukijaa tunnistamaan tulevaisuusvalta ja herätellä sitten pohtimaan, voisiko sitä laajentaa.

1. Miksi tulevaisuusvalta ja sen laajentaminen on tärkeää?

Ekologinen kestävyyskriisi, toisiaan seuraavat yllätykset sekä epäjatkuvuuksien, kriisien ja ristiriitaisuuksien sävyttämä aika haastavat tapamme ajatella tulevaisuutta. Jos tulevaisuus on varmuudella toisenlainen, mitä siitä pitäisi ajatella ja kenen. Miksi pidämme joitakin asioita todennäköisempinä ja toivottavampina kuin toisia? Tässä luvussa pohdimme perusteita tulevaisuusvallasta keskustelemiselle ja sen laajentamiselle.

Tulevaisuusvalta pysyy piilossa, ellei siihen erikseen kiinnitetä huomiota

Valtaa on monenlaista. Voi ajatella, että oikeastaan kaikki vallankäyttö suuntautuu jossain määrin tulevaisuuteen, koska kaikki päätökset ja valinnat vaikuttavat tulevaisuuteen. Ehkä länsimaisissa demokratioissa tutuinta ja myös näkyvintä on valta, jota käyttävät vallan kolmijako-opin mukaisesti lainsäätäjät, toimeenpanijat ja tuomiovalta. Myös median valta valtaapitävien vahtikoirana on tunnettu ja tunnustettu, samoin eri toimijoiden käyttämä taloudellinen valta kyknä päättää resurssien kohdentamisesta. Esimerkki hieman uudemmasta vallan ilmiöstä on digivalta, eli toimijoiden mahdollisuus vaikuttaa ihmisiin heistä kerätyn datan avulla. Toinen uudempi esimerkki liittyy vaikuttajien mielipidevaltaan sosiaalisen median alustoilla. Tulevaisuusvalta liittyy kaikkiin edellä mainittuihin vallan muotoihin, mutta sitä on vaikeampaa havaita ja juuri siksi siihen on tärkeä kiinnittää huomiota.

Tulevaisuusvalta kytkeytyy siihen, mitä pidämme tulevaisuudessa *mahdollisena* ja *toivottavana*. Se on läsnä erilaisissa tulevaisuutta koskevissa kuvauksissa ja näkemyksissä, siinä miten tulevaisuus esitetään ja mitä siitä sanotaan. Samaan aikaan se tarkoittaa, että rajaamme jotakin pois. Jos katsomme historiallisesta perspektiivistä, niin olemmeko esimerkiksi aina pitäneet ideaa edustuksellisesta demokratiasta mahdollisena. Tai olemmeko aina pitäneet kaikkien yhteistä ja yhtäläistä äänioikeutta – myös työväen tai naisten – toivottavana ja siksi tulevaisuudessa tavoiteltavana asiana? Entä

nyt, tässä hetkessä, siintääkö tulevaisuusnäkymissämme mahdollisuus vaikkapa eläinten perusoikeuksille, reilulle digitaloudelle, huomattavasti vähemmän kuluttaville elämäntavoille tai taloudelle, joka ei kasva?

Tulevaisuusvaltaa voi olla vaikea huomata, koska se ei välttämättä suoraan konkretisoidu teoiksi, kampanjoiksi tai resurssien kohdentamiseksi. Se näkyy ajatuksina, näkemyksinä ja visioina tulevaisuudesta. Kuitenkin juuri nämä näkemykset vaikuttavat päätöksiin ja toimiin tässä hetkessä. Ei siis ole yhdentekevää, millaisena tulevaisuus esitetään esimerkiksi visiopapereissa, strategioissa ja julkisessa puheessa. Tulevaisuusvallan olemassaolon ymmärtäminen auttaa tarkastelemaan tulevaisuudesta esitettyjä näkemyksiä kriittisesti.

Kaikkien ääni ei kuulu, vaikka tulevaisuus on yhteinen

Ajatuksiamme tulevaisuudesta on mahdoton irrottaa nykyhetkestä. Vallalla olevat arvot, ihanteet ja maailmankuvat vaikuttavat suoraan siihen, mitä pidämme *mahdollisena* ja *toivottavana*. Siksi tulevaisuus yhteiskunnallisena kysymyksenä liittyy aina lopulta valtaan eli siihen, mikä näkemys tai ajatus tulevaisuudesta dominoi. Tulevaisuus on ja sen kuuluukin olla kilpailevien näkemysten ja intressien pelikenttä.

Kilpailevat – tai vaihtoehtoiset – tulevaisuusnäkemykset ja -näkökulmat ovat myös demokratian ehto. Olisi vaarallista ajatella, että on vain yksi tulevaisuus, mitä kohti vääjäämättä purjehdimme. Se olisi hälytysmerkki, joka kertoisi tulevaisuusvallan pakkautuneen harvojen käsiin ja keskustelun tulevaisuuksista näivettyneen. Koska tulevaisuutta ei voi ennustaa, vaihtoehtoisten tulevaisuuksien samanaikainen esittäminen hälventää myös ennakointiin liittyviä ajattelun vinoumia. Jokainen tulevaisuusnäkemys on väistämättä joltain osin esittäjiensä ajattelun tuotos ja täten näkökulmiltaan rajoittunut.

Kun tulevaisuusajattelusta ja ennakoinnista on tullut yhä suositumpaa, on herännyt kysymys siitä, kuka oikeastaan pääsee osallistumaan tulevaisuudesta käytävään keskusteluun. Esimerkiksi valtioneuvoston tilaamassa, kansallisen ennakoinnin nykytilaa selvittäneessä [Ennakointi 2020 -raportissa](#) peräänkuulutettiin osallisuuden laajentamista ennakointiasiantuntijoiden välisestä keskustelusta avoimempaan dialogiin yhä moninaisemman joukon kanssa.

Vaihtoehtoiset tulevaisuusnäkemykset
ovat myös demokratian ehto.

Osallisuuden korostaminen ei sinänsä ole mitään uutta ennakoinnissa ja tulevaisuudentutkimuksessa. Viime vuosina on kuitenkin kiinnitetty yhä enemmän huomiota osallistujien ja näkökulmien moninaisuuteen, edellytyksiin osallistua sekä osallisuuden merkitykseen demokratian vahvistamisessa ja yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamisessa. Esimerkiksi brittiläisen innovaatorahasto Nestan Our futures – for the people, by the people -julkaisu (Ramos et al., 2019) käsittelee sitä, miten kansalaiset tulisi ottaa huomattavasti laajemmin mukaan tulevaisuutta koskevaan päätöksentekoon. Tämä parantaisi nykyistä lyhytjännitteisyydestä kärsivää päätöksentekoa ja rakentaisi legitimizeettiä vaikeille ja monimutkaisina koetuille päätöksille esimerkiksi ilmaston lämpenemiseen tai ikääntyvään yhteiskuntaan liittyen. Nestan mukaan ne tahot, jotka hyödyntävät laajasti kansalaisten ja yhteisöjen näkökulmia ja kollektiivista älyä, pärjäävät tulevaisuudessa paremmin, sillä ne ovat ottaneet huomioon asioita moninäkökulmaisesti, eivätkä jää niin todennäköisesti jumiin totuttuihin tai vanhentuneisiin ajattelu- ja toimintamalleihin.

Myös tulevaisuudentutkija Krizna Gomez (2022) peräänkuuluttaa sitä, että ennakoitiprojekteihin osallistuisi entistä moninaisempi joukko ihmisiä. Näkökulmien ja osallistujien moninaisuus on hänestä laadukkaan ja luotettavan ennakoinnin tae. Gomezin mukaan tulevaisuudet ovat liian tärkeitä, että ne voisi jättää vain muutamien ihmisten käsiin – jotka saattavat olla lisäksi kehoja ennakoimaan. Osallistuvan joukon monimuotoisuus ja laajuus mahdollistavat myös yllätysten ja nousevien ilmiöiden havaitsemisen paremmin.

Kenen ääni ei sitten kuulu riittävästi tulevaisuudesta käytävässä keskustelussa? Tätä kysyttiin Tulevaisuusbarometrissa (2023). Vastaajien mielestä lasten, nuorten ja kansalaisten ääni ei riittävästi kuulu tulevaisuudesta käytävässä keskustelussa. On kuitenkin huomionarvoista, että yli puolet vastaajista ei osannut vastata tähän kysymyksen. On vaikeaa analysoida sitä, kenen ääni ei kuulu ja olemassa olevat valtaosuudet otetaan ehkä annettuna.

Tulevaisuusvallan laajentamisessa kysymys on myös ylisukupolvisuudesta. Siitä, että venytämme tekemistemme ja valintojemme ajallista ulottuvuutta yli itsemme ja kohti heitä, joita ei vielä ole. Ylisukupolvinen ajattelu kietoutuu vahvasti kestävä kehityksen tavoitteisiin. Kun kestävä kehitystä käsitteenä tarkasteltiin ensimmäisen kerran niin sanotussa Brundtlandin raportissa vuonna 1987 (UN), puhuttiin kehityksestä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omansa. Tulevaisuus kuuluu niin meille kuin heille, jotka tulevat meidän jälkeemme. Vastuu on meillä niin yksilöinä, yhteisöinä kuin kokonaisina yhteiskuntina.

Ajallisen venyttämisen lisäksi on tarpeen venyttää käsitystä siitä, kenen näkökulmia tulisi ottaa huomioon. Rohkenemmeko huomioida myös muiden lajien näkökulmat? Kenelle oletamme tulevaisuuden kuuluvan: vain ihmisille vai myös muille lajeille?

Tulevaisuus on varmuudella toisenlainen, eivätkä vanhat tarinat tulevaisuuksista enää palvele

Yllätykset, epäjatkuvuudet ja ristiriitaisuudet määrittävät aikaamme yhä vahvemmin. Tulevaisuudentutkimuksessa tätä ilmiötä kuvataan käsitteellä *postnormaali aika* (Sardar 2010, Sardar & Sweeney 2016), jossa normaalin käsite liudentuu hyödyttömäksi.

Tulevaisuus on varmuudella toisenlainen kuin nykyhetki tai menneisyys. Syy on epäjatkuvuus, valtava murros, jonka keskellä olemme ekologisen kestävyyskriisin ja luonnon kantokyvyn murenemisen kanssa. YK:n kestävä kehityksen asiantuntijapaneelin (2023) mukaan 2020-luku on ratkaiseva vuosikymmen, jolloin voimme vielä vaikuttaa ilmaston kuumenemisen ja luontokadon aiheuttamien kriisien laajuuteen. Ilmaston lämpenemisen pitäminen 1,5 asteen tavoitteessa vaatii isoja muutoksia niin rakenteissa, käyttäytymisessä kuin ajattelumalleissamme. Nykymenolla ilmasto on lämpenemässä vuosisadan loppuun mennessä noin kolme astetta, Suomessa jopa tuplasti enemmän. Kuudes sukupuuttoaalto eli useiden lajien katoaminen ihmisen toiminnan seurauksena horjuttaa koko nykykuotoisen siviilisaation perusteita.

Ihmiset ajattelevat tyyppillisesti tulevaisuutta lineaarisena nykyhetken jatkumona, jossa asiat ovat melko samalla tavoin kuin nyt, mutta teknologia on kehittyneempää ja asiat toimivat isommin ja tehokkaammin. Ekologisen kestävyyskriisin ajassa erityisen hälyttävää on, jos ajattelemme, että tulevaisuus on hyvin samanlainen kuin nykyhetki. Jos jatkamme arkea, vapaa-aikaa, liiketoimintaa, politiikkaa tai vaikka kuluttamista kuten ennenkin, ajaudumme väistämättä yhä syvemmälle kriisiin. Ekologinen jälleenrakennus eli yhteiskuntien uudelleensuunnittelu fossiilisista polttoaineista luopumiseksi ja luonnon elvyttämiseksi edellyttää niin merkittävää murrosta kaikessa olemisessamme ja tavoissamme järjestää yhteiskunnan toiminnot, että muutoksia ei voida toteuttaa reilusti ilman laajaa ja kriittistä keskustelua siitä, millainen tulevaisuus on toivottava ja kenen näkökulmasta.

Kestävyys siirtymä ei ole ainoa merkittävä yhteiskunnallinen muutos, jonka äärellä olemme. Asioiden jatkumista ennallaan haastavat myös muut megatrendit: hyvinvoinnin haasteet kasvavat, demokratian kamppailu kovenee, kilpailu digivallasta kiihtyy ja talouden perusta rakoilee (Sitra, 2023). Kysymyksiä siitä, kenen tulevaisuuskuvan mukaan toimimme, voi esittää esimerkiksi tekoälystä, talousjärjestelmästä tai demokratioiden tulevaisuudesta. Kaikkiin megatrendeihin liittyy haasteita, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan kokonaan uusia ajattelutapoja ja toimintamalleja eli uusia tapoja hahmottaa, mikä on mahdollista ja toivottavaa tulevaisuudessa.

Olemme tulevaisuushokissa ja tätä käytetään hyväksi erilaisten tulevaisuuksien myymiseen

Jatkuvuus on turvallista ja turvallisuus on yksi ihmisten ja yhteisöjen perustarpeista. Meillä on halu pitää kiinni normaalista tai sen illuusiosta silloinkin, kun se ei enää palvele meitä. Ei olekaan ihme, jos monen on vaikea saada selkoa kaikesta ympärillä tapahtuvasta.

Amerikkalainen futuristi Alvin Toffler kuvaili klassikkokirjassaan *Future Shock* (1970) tulevaisuushokkia. Se on eräänlainen yksilöitä ja kokonaisia yhteiskuntia koskettava psykologinen tila, jossa koetaan olevan liian paljon muutosta liian lyhyessä ajassa.

Yhdysvaltalaisen Institute for the Futuren toimitusjohtaja Marina Gorbis (2016) on pohtinut, että elämme tällä hetkellä monella tapaa tulevaisuushokissa. Gorbis kuitenkin painottaa, että tulevaisuushokki on epätasaisesti jakautunut yhteiskunnissamme. Tietyt toimijat, kuten teknologiakehittäjät, eivät ole ainoastaan hyvin varautuneita tulevaisuushokkiin, vaan heillä on hyvät valmiudet toimia ja myös aktiivisesti rakentaa heidän näkökulmastaan toivottavaa tulevaisuutta tulevaisuushokista huolimatta. Puhutaan myös eliittitulevaisuuksista, joissa tulevaisuuskuvat ovat eliitin muodostamia (Nesta, 2019). Samoilla linjoilla on tulevaisuudentutkija Monika Bielskyte (Torres 2023), jonka mukaan aiemmista dystopioista on vaarassa tulla teknologiayritysten tuotteistuksen tiekarttoja. Bielskyte kysyy, millainen vaikutus vaikkapa *Minority report* -dystopiaelokuvalla on ollut valvontateknologian kehitykseen. Varoittavat tarinat muuntuvatkin asioiksi, joista inspiroidutaan.

Teknologiausko korostuu myös ”longtermismissä” eli vapaasti suomennettuna pitkän aikavälin ajattelussa. ”Longtermismi” lähtee siitä, että tämän hetken teoillamme on vaikutuksia satojen, tuhansien ja jopa miljoonien vuosien päähän. Ajattelusuuntausta on kritisoitu erityisesti utilitaristisesta lähestymistavasta, jossa nykyhetken ihmisten hyvinvointi asetetaan joissakin tilanteissa alisteiseksi tulevaisuudessa elävien ihmisten hyvinvoinnille, kuten kirjailija Richard Fisher kritiikin tiivistää. Esimerkiksi globaalien köyhyyden poistamista tai eläinten oikeuksien parantamista ei pidetä tavoitteina, joihin kannattaisi keskittyä, sillä niitä ei pidetä eksistentiaalisena uhkana ihmiskunnan selviämisen kannalta pitkällä aikavälillä. Longtermismi on liitetty myös lyhenne TESCREAL (Transhumanism, Extropianism, Singularitarianism, Cosmism, Rationalism, Effective Altruism, and Longtermism), joka kerää ajattelusuuntauksen eri haaroja yhteen. Longtermismi näyttyy helposti neutraalina, mutta sen edustama tulevaisuuskuva hyödyttää todennäköisesti vain hyvin pientä joukkoa ihmisiä.

Tarvitsemme siis kriittisyyttä olemassa olevia tulevaisuuskuvia ja -näkemisiä kohtaan. Kuka niitä esittää, millaista tulevaisuutta ne maalaavat, mitä intressejä niiden taustalla on? Näihin kysymyksiin vastaaminen on tulevaisuusvallan tarkastelua.

Kuvaukset tulevaisuuksista ja kykymme luoda niitä vaikuttavat nykyhetken toimintaan

Minkälaisiin kuviin ja näkemyksiin tulevaisuudesta sitten yleensä törmäämme? Usein ne ovat hyvin teknologiavetoisia. Jos selaimen kuvahakuun laittaa hakusanaksi ”future city”, saa nähtäväkseen siniharmaan sävyisiä pilvenpiirtäjäkuvia, joissa ei ole ihmisiä. Jos tarkastelee aikakauslehtien tapaa käsitellä tulevaisuutta, saa nähtäväkseen usein robotteja ja hologrammeja. Myös menneisyyden tulevaisuuskuvat ovat usein teknologiavetoisia. Ranskalainen taitelija Jean-Marc Côté piirsi 1900-luvun vaihteessa sarjan postikortteja, joissa hän kuvasi tulevaisuutta vuonna 2000. Usein sen ajan sosiaalisen todellisuuden rakenteet, kuten kotiäitiys tai oppilasjoukon koostuminen ainoastaan pojista, jää kyseenalaistamatta. Teknologinen kehitys on tulevaisuuden kannalta merkityksellistä, mutta ainoastaan siihen keskittyminen kaventaa kykyämme ennakoida tulevaa. Sosiaalisten suhteiden, kulttuurin, arvojen ja maailmankuvien, luonnon ja talouden muutoksiin on vaikeampi päästä kiinni.

Menneitä ja nykyisiä tulevaisuuskuvia on myös tutkittu paljon. Esimerkiksi tulevaisuudentutkija Jim Dator on kuvannut yleisesti toistuvia tapoja kuvata tulevaisuutta neljän kategorian kautta, joita ovat: jatkuva kasvu, romahdus ja uusi alku, säätely ja niukkuus sekä radikaali muutos. Jatkuvan kasvun tulevaisuuskuvissa nykyinen kehitys jatkuu kiihtyvällä tahdilla vahvistaen olemassa olevia mahdollisuuksia ja ongelmia. Romahdus ja uusi alku -tulevaisuuskuvissa nykyiset rakenteet romahtavat ja ihmisten täytyy aloittaa alusta muuttuneessa maailmassa. Säätely ja niukkuus -tulevaisuuskuvissa jokin taho ryhtyy hallitsemaan ja säätelemään yhteiskuntaa määrätietoisesti kohti tiettyä tulevaisuutta. Radikaali muutos -tulevaisuuskuvissa tapahtuu merkittäviä muutoksia ihmisten arvoissa, käyttäytymisessä, yhteiskunnan rakenteissa, taloudessa, teknologiassa tai jossain muussa asiassa, minkä seurauksena avautuu täysin toisenlainen tulevaisuus. Näitä erityyppisiä tulevaisuuskuvia voi tunnistaa mediaa tai ajankohtaisskeskustelua seuraamalla.

Tarvitsemme kriittisyyttä olemassa olevia tulevaisuuskuvia kohtaan: kuka niitä esittää, millaista tulevaisuutta ne maalaavat ja mitä intressejä niiden taustalla on?

Tulevaisuusvallan havaitseminen ja sen laajentaminen edellyttää tulevaisuuslukutaitoa (esim. Miller 2018, Pouru & Wilenius 2018) eli kykyä ymmärtää, miten tulevaisuus vaikuttaa nykyhetkeen ja toisin päin. Toisin sanoen havaitsemista, että tulevaisuutta käytetään tässä hetkessä jatkuvasti mitä moninaisemmissa tilanteissa, ja että se vaikuttaa meihin. Ajatus tulevaisuuden käyttämisestä liittyy niin sanottuun antisipaatioteoriaan, joka lähtee siitä, että päätöksenteko pohjautuu aina erilaisille tulevaisuutta koskeville odotuksille ja oletuksille eli antisipaatioille – myös silloin, kun emme sitä itse tiedosta. Siksi odotuksemme ja oletuksemme tulevaisuudesta vaikuttavat merkittävästi siihen, millaista tulevaisuutta päädyimme tässä hetkessä tavoittelemaan ja lopulta rakentamaan. Jos emme esimerkiksi pidä kestävyys siirtymää välttämättömänä ja työskentele sen eteen, emme myöskään rakenna tulevaisuutta maapallon kantokyvyn rajoissa. Tai jos emme muotoile digitaalisen maailman tulevaisuutta ihmisten ja yhteiskuntien ehdoilla, saamme tyytyä siihen, mitä teknologiajättien visionäärit meille tarjoilevat.

Tulevaisuusvalta ja pyrkimys sen laajentamiseen kytkeytyy lopulta myös toimintaan. Kun ihmiset ja yhteisöt ryhtyvät pohtimaan yhteiskuntaa ja arkea muokkaavia kehityskulkuja ja kuvittelemaan erilaisia tulevaisuuksia, se auttaa myös näkemään muutostarpeita ja mahdollisuuksia. Näiden tunnistamisen kautta pääsee kiinni siihen, miten tässä hetkessä kannattaisi toimia, jotta tulevaisuus olisi parempi mahdollisimman monille.

Yhtäältä laajempi osallisuus tuottaa todennäköisesti parempia ratkaisuja, jotka huomioivat erilaisten ihmisten erilaiset tarpeet, ja toisaalta tulevien kehityssuuntien pohdinta tuo myös pitkän aikavälin vaikutusten arvioinnin osaksi kaikkea tekemistä, niin arkisissa kuin yhteiskunnallisissa päätöksissä. Esimerkiksi jos ajattelemme, että hiilineutraali tulevaisuus on sekä mahdollinen että toivottava, valitsemme kauppareissulla todennäköisesti ekologisesti kestävämpiä tuotteita ja olemme valmiita poliittisiin päätöksiin, jotka vievät meitä kohti tuota tulevaisuutta. Yrityksissä todennäköisesti ryhdymme toimimaan sen eteen, että liiketoimintamallimme olisi hiilineutraali, kuluttaisi mahdollisimman vähän luonnonresursseja ja jättäisi positiivisen jäljen ympäröivään maailmaan. Jos taas ajattelemme, ettei hiilineutraalius ole mahdollista saati toivottavaa, ei se todennäköisesti ohjaa valintojamme ja päätöksiämme.

Lopulta voi kysyä, entä sitten? Ratkaiseeko tulevaisuusvallan laajentaminen ja sitä kautta laajempi osallisuus tulevaisuuskeskusteluissa tulevaisuuden haasteet. Ei varmasti. Mutta se lisää todennäköisyyksiämme onnistua. Siirtyminen kestäväan yhteiskuntaan ja ekologisen jälleenrakennuksen vaatimat muutokset eivät voi tapahtua ilman, että ihmisillä on osallisuutta tulevaisuudesta. Se ei myöskään voi tapahtua, ellemmme käytä kaikkia kykujämme sen hahmottamiseen, mitä pidämme toivottavana ja tavoiteltavana.

2. Mistä tulevaisuusvallassa on kyse ja miten sen voi määritellä?

Tulevaisuusvalta on käsitteenä suhteellisen tuore, mutta siihen liittyvät kysymykset ja näkökulmat eivät ole uusia. Tulevaisuusvalta liittyy moniin tulevaisuudentutkimuksen kentällä tutkittuihin aiheisiin, kuten tarinoihin, osallisuuteen ja edellytyksiin. Tässä luvussa pyrimme jäsentämään sitä, millaisiin kysymyksiin ja keskusteluihin tulevaisuusvalta tulevaisuudentutkimuksen kentällä kytkeytyy ja miten tulevaisuusvallan voisi määritellä.

Vaikka tulevaisuusvaltaa ei käsitteenä vielä laajasti löydy tutkimuskirjallisuudesta, sen teemoihin on paneuduttu erityisesti kriittisen ja transformatiivisen tulevaisuudentutkimuksen saralla (kts. esim. Minkkinen 2020). Tulevaisuuspohdinnoissa keskitytään ymmärrettävästi usein itse tulevaisuuteen, esimerkiksi muutosten listaamiseen tai vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvailuun. Kriittinen tulevaisuudentutkimus kääntää huomion tapaan ajatella tulevaisuutta. Millaisia näkemyksiä tulevaisuudesta on esitetty, ja mihin ne perustuvat? Millaisia valta-asetelmia ja oletuksia näkemysten taustalla on?

Transformatiivinen tulevaisuudentutkimus (esim. Minkkinen 2020) taas peräänkuuluttaa tarvetta toisenlaisille tulevaisuuksille. Epävarmuuksien täyteisessä viheliäisten ongelmien maailmassa meidän on paitsi kyseenalaistettava aiempia, mutta myös löydettävä uusia tulevaisuuksia, joita kohti kulkea. Tähän liittyy tarve moniäänisemmälle tulevaisuuskeskustelulle ja tulevaisuusvallan laajentamiselle.

Millaisia tarinoita esitämme tulevaisuuksista?

Ajattelumallit, maailmankuvat ja myytit kehystävät ajatuksiamme tulevaisuudesta. Ne ovat myös melko pysyviä ja hitaasti muuttuvia. Syvälinen yhteiskunnallinen muutos edellyttää kuitenkin myös näiden haastamista. Niin sanotussa poststrukturalistisessa lähestymistavassa kiinnitetään erityistä huomiota tulevaisuuden kuvailussa käytettyyn kieleen ja metaforiin (Inayatullah 1990). Lähtökohtana on, että kielenkäyttö luo tulevaisuuksia ja jokaiseen näkemykseen tulevaisuudesta liittyy tietty maailmankuva ja sen

taustalla oleva myytti. Syvälliseen muutokseen tarvitaan näiden maailmankuvien ja myyttien tunnistamista ja haastamista. Se onnistuu esimerkiksi kriittisen kerrosanalyysin (Causal Layered Analysis CLA, Inayatullah 1998) avulla.

Toisaalta voimme tarkastella myös suoraan tulevaisuudesta kerrottuja tarinoita. Tarinat eivät välttämättä tarkoita tässä kertomuksia, joissa on alku ja loppu, vaan kuvauksia tulevaisuudesta puheena, tekstinä, audiovisuaalisuutena tai vaikka esineinä. Narratiivisessa ennakkoinnissa (Milojević & Inayatullah 2015) keskitytään tunnistamaan tämänhetkinen tarina tulevaisuudesta – eli millaisena tulevaisuus esitetään – ja muuttamaan sitä sellaiseksi, joka vastaa paremmin sitä, mitä todella tahdotaan. Lähtökohtana on, että mitään tiettyä tulevaisuutta ei ole olemassa, vaan tulevaisuus muovautuu jatkuvasti ihmisten vuorovaikutuksessa. Siksi tarinat tulevaisuudesta nähdään valtana – ne jäsentävät ja kehystävät ajattelua ja sitä kautta toimintaa. Tarinoita ei ole kuitenkaan aina helppo muuttaa. Muutos edellyttää ymmärrystä tämänhetkisistä valtarakenteista, oletusten tunnistamista ja haastamista, vaihtoehtojen luomista ja muutosta tukevan tarinan kertomista.

Kuka pääsee määrittämään tulevaisuuksia?

Tulevaisuudesta kerrottujen tarinoiden tai niissä käytetyn kielen tarkastelu on usein hyvä lähtökohta tulevaisuusvallan ymmärtämiseksi. Tarinat ja kuvaukset tulevaisuuksista eivät kuitenkaan putkahda tyhjästä, vaan niiden taustalla on joitakin ihmisiä ja jonkinlainen prosessi. Tulevaisuusvallan kannalta oleellista on pohtia, kuka on osallistunut tietyn tulevaisuusnäkömman luomiseen ja kenen ääni siinä tulee kuuluviin. On esimerkiksi todennäköistä, että hyvin erilaiset ihmiset ovat visioineet matkaa kuuhun tai absoluuttisen köyhyyden vähentämistä.

Laajan osallisuuden korostaminen on yksi tulevaisuudentutkimuksen keskeisiä piirteitä (esim. Masini 1993). Tulevaisuus on yhteinen kaikille, jotka tulevat siellä elämään. Siksi kaikilla tulisi olla myös mahdollisuus osallistua sitä koskevaan päätöksentekoon ja tulevaisuuden rakentamiseen. Osallisuus nähdään myös demokratian vahvistamisen kannalta tärkeänä, koska siten voidaan torjua fatalismia ja eliittien tulevaisuusnäkemysten hallitsevuutta (Ramos ym. 2019).

Tulevaisuudentutkija Ziauddin Sardarin mukaan moniäänisyys on koko ihmiskulttuurin säilymisen ja kukoistamisen kannalta keskeinen asia (Sardar 2010). Sen takia moniäänisyydestä ei tulisi huolehtia ainoastaan nykyhetkessä, vaan myös varmistaa, että tulevaisuudessakin useille erilaisille näkemyksille on tilaa. Moniäänisyyden varmistaminen edellyttää paitsi erilaisten näkemysten tiedostamista, myös erilaisten tietämisen ja olemisen tapojen huomioimista. Kaikki näkemykset tulevaisuuksista eivät taivu liimalapuiksi, eikä ajatusten saattaminen kirjalliseen muotoon ole kaikille ominaisin tapa

Tulevaisuusvallan kannalta oleellista on pohtia, kuka on osallistunut tietyn tulevaisuusnäkökuvan luomiseen ja kenen ääni siinä tulee kuuluviin.

ajatusten ilmaisemiseen. Esimerkiksi tulevaisuuteen liittyviin tunteisiin voidaan päästä paremmin kiinni kehollisten menetelmien kautta.

Osallisuudessa on kuitenkin eroja (kts. esim. Dufva 2015). Kyse voi olla esimerkiksi jonkin tulevaisuusnäkökuvan legitimoinnista osallistamalla laaja joukko näennäisesti, ilman mahdollisuuksia vaikuttaa lopputulokseen. Mukaan saatetaan kutsua vain asiantuntijoita tai muilla tavoin kapeasti rajattu joukko. Myös itse prosessin käytännön järjestelyt, kuten paikka, aika tai työskentelytapa vaikuttavat siihen, kenellä on oikeasti mahdollisuuksia osallistua.

Entäpä tulevat sukupolvet? Tulevaisuus koskettaa heitä mitä suurimmassa määrin, mutta miten heidän äänensä voisi huomioida? Tätä on pohdittu viime aikoina niin YK:ssa kuin valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa (Valtioneuvosto 2023). Tulevien sukupolvien huomioimista pidetään tärkeänä, mutta käytännössä haastavana: ketä pidetään tulevina sukupolvina, miten heidän näkökulmistaan voisi tietää, kuka voi edustaa heitä (kts. myös [Magaña 2023](#))? Entä miten varmistetaan se, etteivät tulevien sukupolvien äänet kavennu yhdeksi näkökulmaksi, vaan huomioivat tulevien ihmisten moninaisuuden? YK:n laatimissa periaatteissa tulevien sukupolvien huomioimiseksi ei suoraan vastata näihin kysymyksiin, vaan määritellään toimintaan liittyviä periaatteita, kuten ihmisoikeuksien ja tasa-arvon edistäminen, reiluus nykyisten ja tulevien sukupolvien välillä sekä näiden yhteenkytkeytyneisyyden huomiointi (UN 2023).

Maailmalla on kehitetty erilaisia mekanismeja, joiden avulla tulevien sukupolvien näkökulmat voidaan huomioida päätöksenteossa. Valtioneuvoston selvityksessä [Ennakointi ja tulevat sukupolvet lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännössä](#) (Ahlqvist et al. 2022) esitellään institutionaalisoituja tapoja ja ennakointityön käytäntöjä, joilla tulevien sukupolvien näkökulmien huomioimista voidaan varmistaa poliittisessa päätöksenteossa. Esimerkiksi Australiassa hallituksen tulee viiden vuoden välein laatia sukupolvien välinen raportti, jossa arvioidaan politiikan kestävyyttä pitkällä aikavälillä. Walesiin puolestaan on perustettu vuonna 2016 tulevien sukupolvien valtuutetun virka, jonka tehtäviin kuuluu tutkia, arvioida ja suositella toimia, joilla tulevien sukupolvien edut toteutuvat.

Eri puolilla maailmaa on viime vuosina hyödynnetty yhä enemmän myös puntarointia kansalaispaneelien pitkäaikavälillä päätöksenteossa ja tulevien sukupolvien huomioimisessa. Esimerkiksi Brysselissä aloitti vuonna 2023 [pysyvä ilmastokansalaispaneeli](#), jossa sadan asukkaan satunnaisesti

valittu, kaupungin väestöä monipuolisesti edustava ja moniääninen paneeli puntaroi kestäviä ilmastoratkaisuja edustuksellisen päätöksenteon tukena.

Tulevien sukupolien lisäksi keskusteluun on noussut tarve huomioida paremmin luonnon ja muiden lajien näkökulmat. Kiinnostavia ovat esimerkiksi tavat, joilla jotkut yritykset ovat ottaneet luonnon mukaan päätöksenteoonsa: ulkoiluvaatteita valmistava Patagonia on tehnyt maapallosta ainoan osakkeenomistajansa, kosmetiikkayritys Faith in Nature on nimittänyt luonnon yrityksensä hallitukseen ja hollantilainen juustoyhtiö Willicroft on sisällyttänyt luonnon etujen varmistamisen toimitusjohtajansa tehtäviin. (Sahan 2023)

Millaisille oletuksille tulevaisuusnäkemykset perustuvat?

Tietyn tulevaisuusnäköymän tai -näkemyksen taustalla on siis jokin joukko ihmisiä, jotka ovat luoneet kyseisen tulevaisuusnäköymän jonkinlaisella prosessilla. ”Mitä sanotaan?” ja ”Kuka sanoo?” ovat keskeisiä kysymyksiä, kun halutaan ymmärtää tulevaisuusvaltaa. Niiden taustalla on lisäksi syvällisempi kysymys siitä, miten tulevaisuutta on ylipäänsä lähestytty: millaisia oletuksia on tulevaisuusnäköymän taustalla ja toisaalta, millaisia rajoituksia ja lähestymistapoja on käytetty prosessissa, jonka osana se syntyi.

Tulevaisuudentutkija Richard Slaughter (2002) kritisoi tulevaisuusajattelun pinnallisuutta ja sitä, ettei tulevaisuutta koskevia oletuksia ja valtarakenteita usein edes tunnisteta. Hän puhuu ”pop-futurismista”, joka saa paljon huomiota sensaatiohakuisuudellaan, mutta ei perustu kunnolliseen analyysiin tai ota erilaisia näkökulmia huomioon. Klikkiotsikoiden ja visuaalisesti vetoavien tulevaisuuskuvioiden edistämisen sijaan tulevaisuusajattelun tavoitteena tulisi olla tunnistaa, millaiset maailmankuvat ja tietämisen tavat kehystävät ja rajaavat sitä, millaisena tulevaisuus näyttäytyy. Päämääränä on lopulta auttaa ihmisiä ajattelemaan ja toimimaan uusilla tavoilla – sellaisilla, jotka vievät kohti heidän kannaltaan toivottavampaa tulevaisuutta.

Viime vuosina ennakoitua on enenevässä määrin haastettu myös siitä, että sen käytännöt ovat kiinni länsimaisissa tavoissa ajatella (Bisht 2020). Tulevaisuuksien ja tulevaisuusajattelun dekolonisointi (decolonising futures) käsittelee sekä esitettyjä tulevaisuusnäköymiä että sitä, kuka niitä tekee ja miten. Haastetaanko itse tulevaisuusnäköymissä tai prosessissa normalisoituja käsityksiä esimerkiksi ajasta ja tilasta? Sallitaanko moninaiset tietämisen, tekemisen ja olemisen tavat? Onko prosessi todella osallisuutta laajentava?

Tulevaisuusvallan laajentuminen edellyttää tulevaisuusajattelun taitoja

Tulevaisuusvallan laajentaminen ja uusien äänien mukaan saaminen tulevaisuuskeskusteluun eivät tapahdu itsestään. Yksi keino tulevaisuusvallan laajentamiseen on tehdä tulevaisuusajattelusta tutumpaa erityisesti niiden ihmisten keskuudessa, joiden ääni ei tulevaisuuskeskustelussa kuulu. Tulevaisuusajattelu on taito, jota voi harjoitella ja se voi karttua myös osallistumalla tulevaisuuskeskusteluihin ja -työskentelyyn.

Tulevaisuudentutkimuksessa ihmisten tulevaisuusajattelua pohditaan tulevaisuuslukutaidon (esim. Miller 2018, Poursu & Wilenius 2018) ja tulevaisuustietoisuuden (Ahvenharju, Minkkinen ja Lalot 2018) käsitteiden ympärillä. Tulevaisuuslukutaito ammentaa muun muassa antisipaatioteoriasta (kts. esim. Poli 2019) ja pedagogiikasta. Se kuvaa tulevaisuusajattelua taitona hyödyntää tulevaisuutta nykyhetkessä, eli kykynä ymmärtää, miten tulevaisuus vaikuttaa nykyhetkeen ja toisaalta, miten nykyhetkessä tehtävät päätökset ja valinnat vaikuttavat tulevaisuuteen. Keskeistä on oppia tarkastelemaan tulevaisuudesta käytävää keskustelua kriittisesti ja kuvittelemaan itse toisenlaisia tulevaisuuksia sekä hahmottaa oma rooli ja vastuu tulevaisuuden rakentamisessa.

Tulevaisuustietoisuus puolestaan ammentaa psykologiasta ja pyrkii mittaamaan ihmisten tulevaisuusajattelua viidellä ulottuvuudella: aikakäsitys, toimijuus, systeemisyys, vastuullisuus ja avoimuus. Mitä nämä tarkoittavat tulevaisuusvallan näkökulmasta? Esimerkiksi aikakäsityksessä kyse on siitä, miten ihminen ymmärtää menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden vuorovaikutuksen. Tulevaisuusvallan kannalta kyse on siitä, kuinka tietoinen hän ylipäätään on tulevaisuusnäkemysten vaikutuksesta omaan ja muiden ajatteluun ja osaako hän kriittisesti arvioida sitä, mistä tulevaisuusnäkemykset tulevat. Toimijuus taas kytkeytyy siihen, millaiset valmiudet ihmisellä on ajatella tulevaisuuksia ja omaa toimijuuttaan suhteessa niihin. Systeemisyys liittyy vaikutusketjujen hahmottamiseen ja kykyyn hyödyntää systeemin vipukohtia halutun muutoksen edistämiseksi. Vastuullisuus kuvaa kykyä ymmärtää oma rooli suhteessa muihin ja avoimuus ihmisen avoimuutta toisenlaisille tulevaisuuksille. (Ahvenharju, Minkkinen ja Lalot 2018)

Niin tulevaisuuslukutaito kuin tulevaisuustietoisuus pyrkivät jäsentämään taitoja ja osaamista, joita tulevaisuusajatteluun liittyy. Keskeiset taidot tunnistamalla niitä on myös mahdollista kehittää. Tulevaisuusajattelu auttaa meitä hahmottamaan, että tulevaisuuksia on monia ja että tulevaisuuteen voi vaikuttaa. Tulevaisuusajattelua voikin pitää kansalaistaitona, jota pitäisi harjoitella lapsuudesta lähtien, mutta myös aikuisten keskuudessa. Tulevaisuusajattelun vahvistaminen madaltaa kynnystä osallistua tulevaisuudesta käytäviin keskusteluihin ja toisenlaisten tulevaisuuksien kuvitteluun.

TULEVAISUUSVALTAA LAAJENTAMASSA

Tiesitkö? Ei tulevaisuusvaltaa ilman tulevaisuusajattelua

Tulevaisuusvallan ytimessä on kyky tuottaa näkemyksiä tulevaisuudesta. Tämä taas edellyttää kykyä ajatella tulevaisuutta ja kuvitella toisenlaisia tulevaisuuksia. Tulevaisuusajattelu voi kylmiltään tuntua haastavalta, mutta se on taito, jota voi harjoitella.

Sitran ylläpitämästä Tulevaisuudentekijän työkalupakista löydät monenlaisia apua tulevaisuusajattelun tueksi.

Lue lisää: sitra.fi/tulevaisuuspakki

Tulevaisuusvallan määritelmä: mitä pidämme mahdollisena tai toivottavana?

Tulevaisuusvalta liittyy moniin tulevaisuudentutkimuksen kentällä tutkittuihin aiheisiin, kuten tarinoihin, osallisuuteen ja edellytyksiin. Näitä yhtymäkohtia olemme yrittäneet edellä avata. Tulevaisuusvalta itsessään on kuitenkin uusi käsite, joka pyrkii tuomaan näitä näkökulmia yhteen ja lisäämään niihin tulkinnan tulevaisuusajattelusta vallan muotona. Siksi koemme tarpeelliseksi myös määritellä, mistä siinä oikeastaan on kyse. Samaan aikaan on hyvä painottaa, että käsitteiden määrittelemineen itsessään on myös vallankäyttöä ja tätä valtaa on käytettävä harkiten ja hyvin perustellen. Tulevaisuusvalta käsitteenä auttaa meitä kuitenkin tavoittamaan jotakin sellaista, johon on aikaisemmin ollut vaikea tarttua.

Tulevaisuusvalta on yksi vallan muoto. Kaikki tulevaisuuteen suuntautuva valta ei kuitenkaan ole tulevaisuusvaltaa. Tulevaisuusvalta käyttää keinona tulevaisuusnäkymiä tai näkemyksiä tulevaisuudesta. Lähes kaikilla päätöksillä ja valinnoilla on vaikutuksia tulevaisuuteen, mutta niiden taustalta ei välttämättä löydy selkeitä näkemyksiä siitä, millaisia tulevaisuuksia kohti halutaan kulkea. Poliittiset päätökset tai kestävä arjen teot eivät sellaisenaan ole tulevaisuusvaltaa, elleivät ne kytkeydy visioon toivotusta tulevaisuudesta.

Tulevaisuusnäkemykset ja -kuvaukset tulevaisuudesta ovat keino vaikuttaa tulevaisuuteen. Tulevaisuusvaltaa käytettäessä tulevaisuus esitetään tietynlaisena, jotta voidaan ohjata keskustelua ja huomiota haluttuun suuntaan tai rajata joitain mahdollisuuksia pois. Se on siis tulevaisuuteen suuntautuvaa informaatiovaltaa tai agendavaltaa. Tarkemmin määritellen:

Tulevaisuusvalta on valtaa vaikuttaa tulevaisuusnäkyymiin eli siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivottavana.

Tulevaisuusnäkyvät eli kuvaukset ja tarinat tulevaisuudesta ovat tulevaisuusvallan ytimessä. Niiden voima piilee siinä, miten ne onnistuvat ohjaamaan ja rajaamaan keskustelua ja toimintaa. Siksi tulevaisuusvalta kytkeytyy myös tulevaisuusnäkemysten esittäjään; todennäköisesti päätöksentekijän, yritysjohtajan, tutkijan tai vaikkapa elokuvantekijän näkemys tulevaisuudesta ohjaa ja rajaa keskustelua tulevaisuudesta enemmän kuin tavallisen kansalaisen näkemys. Oletuksena on, että se, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivottavana, vaikuttaa nykyhetken toimintaan. Nykyhetken toiminta puolestaan vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus lopulta muotoutuu. Näin muodostuu kiinteä suhde nykyhetken ja tulevaisuuden välille. Katseen kääntäminen tulevaisuusvaltaan ei myöskään väheksy nykyhetken haasteita, vaan auttaa hahmottamaan ja ratkaisemaan niitä kestävämmällä tavalla.

Tulevaisuusvalta on käsite, jolla pääsee kiinni tulevaisuusajatteluun liittyviin vallan kysymyksiin. Se ei kuitenkaan vielä kerro, mitä tulisi tehdä toisin. Siksi puhumme myös tulevaisuusvallan laajentamisesta, joka on aktiivista toimintaa laajaan osallisuuteen perustuvan tulevaisuuskeskustelun edistämiseksi. Tulevaisuudentutkimuksesta voi ammentaa monia tapoja lisätä tulevaisuusvaltaa: se voi keskittyä itse tarinoihin tulevaisuuksista, siihen, kuka niitä esittää tai millaiset edellytykset itse kullakin on määrittellä tulevaisuuksia. Siksi määrittelemme tulevaisuusvallan laajentamisen niin, että se jättää tilaa myös uusille laajentamisen muodoille:

Tulevaisuusvallan laajentaminen on muun muassa tulevaisuuskeskusteluun mukaan kutsumista, huomiotta jääneiden äänten esille tuomista, tulevaisuusnäkymien monipuolistamista ja tulevaisuusajattelun edellytysten luomista moninaiemmalle joukolle.

Tulevaisuusvallan ja sen laajentamisen määritelmässä on pyritty kiteyttämään aiemmasta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta tulevat näkökulmat. Tulevaisuusvallassa oleellista on tarkastella itse tulevaisuusnäkyymiä, eli sitä mitä tulevaisuudesta sanotaan, mitä siellä tapahtuu, keitä siellä näkyy ja millaisissa rooleissa heidät esitetään. Kenelle esitetyt tulevaisuudet ovat suotuisia ja kenet on ehkä unohdettu? Samalla tavalla tärkeää on tarkastella prosesseja, joilla tulevaisuusnäkyvät on muodostettu: ketkä niihin ovat osallistuneet ja miten ne on suunniteltu? Kun prosessit ovat laajasti osallistavia, saadaan aikaan todennäköisemmin sellaisia tulevaisuuksia, jotka ovat hyviä mahdollisimman monelle. Arvonsa on silläkin, että näkyymiä tulevaisuuksiin on monia, sillä harvalukuiset visiot luovat tilaa vallan keskittymiselle. Tulevaisuusnäkemysten moninaisuus avaa horisonttia vaihtoehtoisin tulevaisuuksiin, jotka voivat auttaa meitä niin varautumaan kuin vaikuttamaan tulevaisuuksiin. Koska tulevaisuus on yhteinen ja tehdään yhdessä,

olisi suotavaa, että jokainen voisi kokea osallisuutta tulevaisuudesta ja ilmaista näkemyksiään sen toivotusta suunnasta.

On tärkeää myös tehdä eroa tulevaisuusvallan ja sen laajentamisen välillä. Tulevaisuusvalta on niin sanottu analyttinen käsite. Se nostaa tarkasteluun vallan kysymyksiä, mutta ei vielä ota kantaa siihen, miten asioiden tulisi olla. Tulevaisuusvallan laajentaminen on puolestaan niin sanottu normatiivinen käsite. Se lähtee siitä, että tulevaisuusvaltaa käyttää tällä hetkellä liian pieni joukko, ja että reilun, kestävän ja innostavan tulevaisuuden kannalta entistä laajemman ja moninaisemman joukon pitäisi käyttää tulevaisuusvaltaa. Seuraavassa luvussa syvennyttään siihen, miten tulevaisuusvaltaa voi laajentaa.

3. Miten tulevaisuusvallan voi huomioida käytännössä?

Tulevaisuusvallan tunnistaminen ja siihen liittyvien valintojen pohtiminen voi tuntua hankalalta. Tulevaisuusvaltaa on monenlaista, eikä sen käyttämisessä aina ole kyse tietoisesta valankäytöstä. Tässä luvussa tarjoamme työkalun tulevaisuusvallan tunnistamiseen, tulevaisuusnäkemysten analysointiin ja tulevaisuusvaltaan liittyvien valintojen puntarointiin.

Tulevaisuusvalta kätkeytyy kaikkialle

Edellisessä luvussa tarkastelimme teoreettisella tasolla, mitä tulevaisuusvalta on, mutta missä tulevaisuusvaltaa voi käytännössä nähdä, miten se ilmenee? Tulevaisuusvaltaa on monenlaista ja siksi sen tunnistaminen voi toisinaan olla vaikeaa. Vaikka tulevaisuusvallan laajentamista voi pitää yleisesti ottaen tavoiteltavana, ovat valinnat aina kontekstisidonnaisia ja siksi yleispäteviä ohjeita tulevaisuusvallan laajentamiseen liittyen on vaikea antaa.

Ensimmäinen askel tulevaisuusvallan laajentamisen tiellä on tulla ylipäänsä tietoiseksi tulevaisuusnäkemistä. Näkymät voivat koostua erilaisista näkemyksistä, eli yksilöiden tai yhteisöjen muodostamista tulevaisuuden kuvauksista. Miten tulevaisuus niissä kuvataan ja miten kuvauksiin on päädytty? Sen jälkeen voi ryhtyä tarkastelemaan näitä kriittisesti ja miettimään, mitkä ovat parhaita keinoja lisätä moniäänisyyttä, osallisuutta ja monipuolisuutta tulevaisuusnäkemysiin.

Tulevaisuusnäkemykset voivat olla mitä tahansa kirjallisia, kuvallisia tai auditiivisia tuotoksia tai puhetta, jotka luovat näkymää tulevaisuuteen. Kyseessä voi olla esimerkiksi visio, suunnitelma, tiekartta, puhe tai vaikka taideteos, joka sisältää kuvauksen tulevaisuudesta. Tulevaisuusnäkemysiiä ja kuvauksia tulevaisuudesta on mahdollista havaita lähes kaikkialla: mediassa, politiikassa, viihteessä, mainoksissa, arkisissa keskusteluissa – oikeastaan missä vain. Tulevaisuusvaltaa käyttävät ne, jotka pääsevät esittämään näkemyksiään tulevaisuudesta, joiden näkemyksiä kuunnellaan, ja joiden näkemykset myös vaikuttavat toimintaan.

Tulevaisuusnäkemykset voivat olla *eksplisiittisiä* eli julkilausuttuja kuvauksia tulevaisuudesta, kuten esimerkiksi skenaarit, visiot tai tulevaisuutta koskevat visualisoinnit. Usein ne ovat kuitenkin *implisiittisiä* eli julkilausumattomia, mutta pääteltävissä olevia. Silloin niiden tunnistaminen

on hankalampaa ja voi vaatia vaivannäköä. Esimerkiksi poliittisten näkemysten taustalla on usein jonkinlainen visio tulevaisuudesta, vaikka sitä ei suoraan sanoitettaisi. Erilaiset tulevaisuusnäkemykset heijastelevat usein esittäjänsä arvoja, ihanteita ja ajattelumalleja.

Tulevaisuusvalta voi olla osa myös niin sanottua hegemonista valtaa (ks. esim. Fornaciari & Harni 2017) eli yhteiskuntaa hallitsevien ryhmien poliittista, kulttuurista tai ideologista ylivaltaa, joka tapahtuu myös arvojen, ihanteiden ja ajattelumallien tasolla. Hegemoniselle vallalle tyypillistä on, että omaksumme siihen liittyvät asetelmat usein tiedostamattamme ja saatamme vahvistaa niitä oman toimintamme kautta myös tiedostamatta. Hegemoninen valta hyödyntää ahkerasti tulevaisuusvaltaa määrittämällä tai rajoittamalla näkymiä toivotusta tulevaisuudesta. Se luo meille unelmia, joita tavoitella niin yksittäisinä ihmisinä kuin yhteiskuntina, tai suuntaa katseemme johonkin tiettyyn, vallalle suotuisaan suuntaan. Esimerkiksi poliittisten päättäjien puhe välttämättömyydestä hillitä kiireellisesti valtionvelkaa, jotta emme jättäisi velkaa perinnöksi tuleville sukupolville, on herättänyt kritiikkiä nuorten ilmastoaktivistien keskuudessa. Nuoret ovat kokeneet, että taloudelliset ja teknologiset näkökulmat dominoivat ja rajoittavat tulevaisuuskeskustelua ja vievät tilaa toimilta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. (Piispa, Ojajärvi ja Kiilakoski 2020).

Tulevaisuusvaltalinssi auttaa valintojen tekemisessä

Tulevaisuusvaltaa voi laajentaa monin eri tavoin. Tässä muistiossa tarjoamme tulevaisuusvaltaan liittyvien valintojen puntaroinnin tueksi työkalun, Tulevaisuusvaltalinssin. Linssiä voi hyödyntää myös retrospektiivisesti eli jo menneiden prosessien tai vanhojen tulevaisuusnäkemysten analyysissä.

Linssissä (kuva 1) on kaksi puolta, joissa kummassakin on kolme ulottuvuutta. Ylempi puolisko ohjaa tarkastelemaan tulevaisuusvaltaa tulevaisuusnäkemyksissä eli sitä, miten tulevaisuus esitetään. Tällöin kysymyksiä ovat: keitä tulevaisuudessa näkyy, keitä tulevaisuudessa näkyy, kenelle tämä tulevaisuus on suotuisa ja miten pitkälle tulevaisuutta määritellään. Alempi puolisko nostaa esille kysymyksiä, joita on hyvä pohtia osana prosesseja,

Tulevaisuusnäkemykset voivat olla
mitä tahansa kirjallisia, kuvallisia tai
auditiivisia tuotoksia tai puhetta, jotka
luovat näkymää tulevaisuuteen.

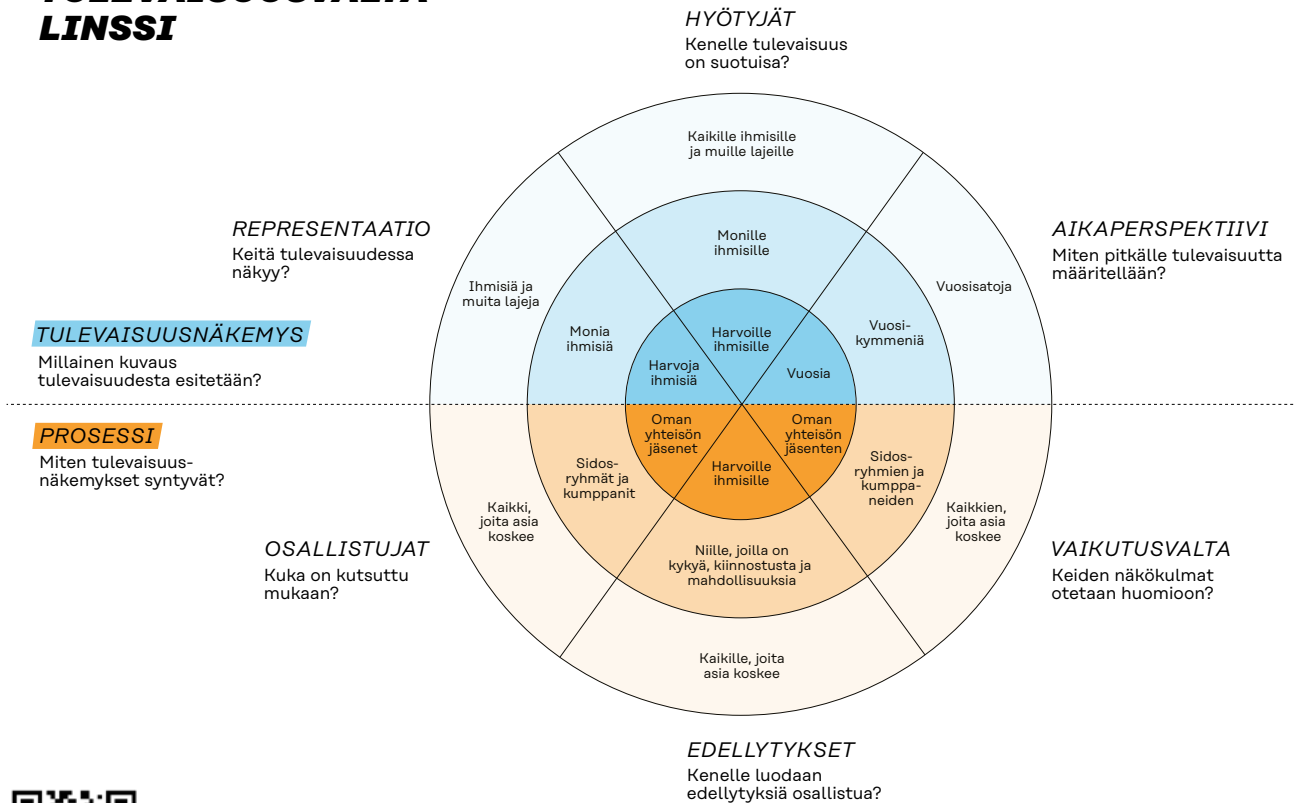
joissa tulevaisuusnäkemystä tuotetaan, esimerkiksi organisaation strategia-prosessissa, visiotyössä tai vaikka kaupunkisuunnittelussa. Tärkeitä kysymyksiä tulevaisuusvallan näkökulmasta ovat tällöin: kuka kutsutaan mukaan, kenelle luodaan edellytyksiä osallistua ja keiden näkökulmat otetaan prosessissa lopulta huomioon. Valinnat vaikuttavat siihen, miten laaja joukko pääsee vaikuttamaan prosessissa syntyviin tulevaisuusnäkemysihin.

Tulevaisuuslinssin ulottuvuudet eivät tarjoa kaikenkattavaa patteristoa tulevaisuusvallan tarkasteluun, mutta tekevät valtaa näkyväksi ja kannustavat pohtimaan siihen liittyviä valintoja eri näkökulmista. Tulevaisuusvaltalinnin ulottuvuuksia ei tarvitse lähestyä järjestyksessä, liikkeelle voi lähteä oman tarpeen ja kiinnostuksen mukaan. Linssiä voi hyödyntää myös niin, että keskittyy tarkastelemaan sen avulla vain prosessia tai tulevaisuusnäkemystä. Kaikkia ulottuvuuksia ei myöskään tarvitse huomioida, mikäli ne eivät tunnu oman toiminnan kannalta olennaisilta tai eivät sovi siihen kulttuuriseen ympäristöön, jossa työskennellään. Linssin aikakäsitys esimerkiksi kumpuaa lineaarisesta aikakäsityksestä, joka ei välttämättä sovellu kaikkiin konteksteihin.

Kun ollaan linssin ytimessä tai lähellä sitä, tulevaisuusvalta on pienen joukon käsissä. Mitä kauemmas keskustasta mennään, sitä laajemmalle

Kuva 1. Tulevaisuusvaltalinssi

TULEVAISUUSVALTA-LINSSI

Psst. Tulevaisuusvaltalinssi ja työpohjat ladattavissa Sitra.fistä

joukolle tulevaisuusvalta jakaantuu. On tärkeää huomata, että aina ei ole tarkoituksenmukaista pyrkiä linssin ulkokehälle. Toisaalta on tärkeää tunnistaa ne kohdat, joissa esimerkiksi vähemmistöjen, syrjäytettyjen ja marginaalissa elävien ääni ja näkökulmat olisi tarpeen saada paremmin kuuluville tulevaisuudesta käytävässä keskustelussa. Linssin avulla on mahdollista puntaroida, missä ollaan nyt, miksi ja missä ehkä jatkossa haluttaisiin olla. Olisiko tarpeen tai perusteltua laajentaa tulevaisuusvaltaa joidenkin ulottuvuuksien kohdalla?

Vaikka tulevaisuusvallan laajentaminen yhteiskunnassa on demokratian periaatteiden näkökulmasta useimmiten tavoiteltavaa ja tarkoituksenmukaista, voi joissakin tapauksissa olla perusteltua rajata tai suunnata tulevaisuusvaltaa jollekin tietylle ryhmälle. Esimerkiksi alkuperäiskansoilla on YK:n itsemääräämisoikeus (YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, 2007) omien taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämiseen ja on perusteltua, että valta visioida oman kansan tulevaisuutta on sen omissa käsissä. Toisaalta myös tämänkaltaisissa tilanteissa on tärkeää tarkastella ryhmän sisäisiä jännitteitä ja valta-asetelmia ja varmistaa, että helposti marginaaliin jäävät saavat äänensä kuuluviin.

Tulevaisuusvallan laajentaminen voi olla työlästä. Osallisuuden lisääminen vaatii aikaa, osaamista ja myös resursseja. Silti se kannattaa, kuten muistion ensimmäisessä luvussa on esitetty. Olennaista on muistaa, että pienetkin askeleet vaikuttavat. Kun yhä useampi toimii arjessaan tulevaisuusvallan laajentamiseksi, voi sillä olla merkittäviä vaikutuksia siihen, millaiseksi tulevaisuus lopulta muodostuu.

Seuraavaksi sukellamme linssin eri ulottuvuuksiin hieman syvemmin.

Tulevaisuusvalta tulevaisuusnäkemyksissä: millainen kuvaus tulevaisuudesta esitetään?

Linssin ylemmällä puoliskolla olevat ulottuvuudet liittyvät tulevaisuusnäkemysten tarkasteluun ja valintoihin suhteessa siihen, keitä tulevaisuudessa näkyy, kenelle tulevaisuus näyttäytyy suotuisana ja miten pitkälle tulevaisuutta määritellään.

Representaatio

Keitä tulevaisuudessa näkyy?

- Harvoja ihmisiä
- Monia ihmisiä
- Ihmisiä ja muita lajeja

Tulevaisuusnäkemykset ovat kuvauksia tulevaisuudesta, jota ei vielä ole. Samalla ne tuottavat merkityksiä ja muokkaavat tapaamme jäsentää todellisuutta ja siksi niitä on tärkeää tarkastella myös representaatioina eli edustuksina: keitä tulevaisuudessa näkyy ja miten heidät esitetään.

Tulevaisuusnäkemykset heijastelevat ja uusintavat helposti yhteiskunnassa vallitsevia normeja ja valta-asetelmia, siksi niihin on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Ahtaat normit saattavat rajoittaa jonkun ryhmän oikeuksia tai mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa, ja siksi myös tulevaisuusnäkemyksien suhdetta valta-asetelmiin on syytä tarkastella. Esiintyykö tulevaisuusnäkemyksissä vain valkoihoisia ja keskiluokkaisia ihmisiä vai moninaisia ihmisiä erilaisine ominaisuuksineen? Ovatko etniset vähemmistöt ja muut marginalisoidut ryhmät edustettuina? Entä ikäryhmät? Kenen tulevaisuudesta puhutaan ja ketkä jäävät ulkopuolelle?

Representaatioihin liittyy myös kysymys siitä, millaisissa ympäristöissä ja rooleissa ihmiset esitetään. Toistellaanko perinteisiä asetelmia, joissa äidit hoitavat lapsia ja miehet johtavat yrityksiä? Miten eri ryhmät esitetään suhteessa toisiinsa? Mitä eri ihmiset tulevaisuusnäkemyksissä tekevät? Ketkä ovat aktiivisia toimijoita ja ketkä toiminnan kohteita? Kenellä tulevaisuusnäkemyksissä on valtaa? Tutkimusten (esim. Fürsich 2010) mukaan vähemmistöt, kuten etnisten ryhmien edustajat tai vammaiset esitetään esimerkiksi mediassa muita useammin passiivisina toiminnan kohteina, joilla ei ole omaa aktiivista yhteiskunnallista roolia tai toimijuutta – tai jos joskus onkin, se liittyy nimenomaan identiteettiin vähemmistön edustajana. Tulevaisuusnäkemykset voivat joko uusintaa tai haastaa yhteiskunnallisia valta-asetelmia. Ne voivat toistaa vallitsevia normeja esittämällä sellaisten ihmisten tulevaisuuksia, joilla on valtaa, tai maalata toisenlaisia tulevaisuuksia, joissa valta-asetelmia kyseenalaistetaan, haastetaan tai jopa keikautetaan pääläelleen.

Tulevaisuusnäkemyksiin liittyy monia valintoja ja siksi on tarpeen kysyä, esitetäänkö niissä vain harvojen tulevaisuutta vai pääsevätkö esille laajasti kaikenlaiset ihmiset. Toisinaan harvojen ihmisten tulevaisuuden kuvaaminen voi olla perusteltua ja keino laajentaa jonkun marginaaliin jäävän ryhmän tulevaisuusvaltaa – miltä näyttäisivät esimerkiksi romaninuorten toivotut tulevaisuudet? Ongelmallista harvojen ihmisten tulevaisuuksiin keskittyminen on silloin, jos tulevaisuusnäkemykset heikentävät tai rajoittavat muiden tulevaisuusvaltaa, edistävät syrjiviä ajattelumalleja tai korostavat yhden ryhmän valtaa yli muiden.

Tulevaisuuksien kuvauksissa huomio keskittyy helposti ihmisiin. Tarkastelua voidaan kuitenkin ulottaa vielä moninaisia ihmisiäkin laajemmalle. Näkyykö tulevaisuudessa ihmisten lisäksi muita lajeja ja miten muut lajit esitetään suhteessa ihmisiin? Esitetäänkö ihmiset erillisinä ympäristöstään vai osana muuta luontoa?

Pohdi näitä kysymyksiä:

- Keitä (tai mitä) tulevaisuudessa näkyy? Millaisissa rooleissa heidät esitetään? Miten heidät asemoidaan suhteessa toisiinsa?
- Kuka tai mikä tulevaisuudesta puuttuu? Miksi heitä ei ole tulevaisuudessa?
- Miten valintoja perustellaan?

TULEVAISUUSVALTAA LAAJENTAMASSA

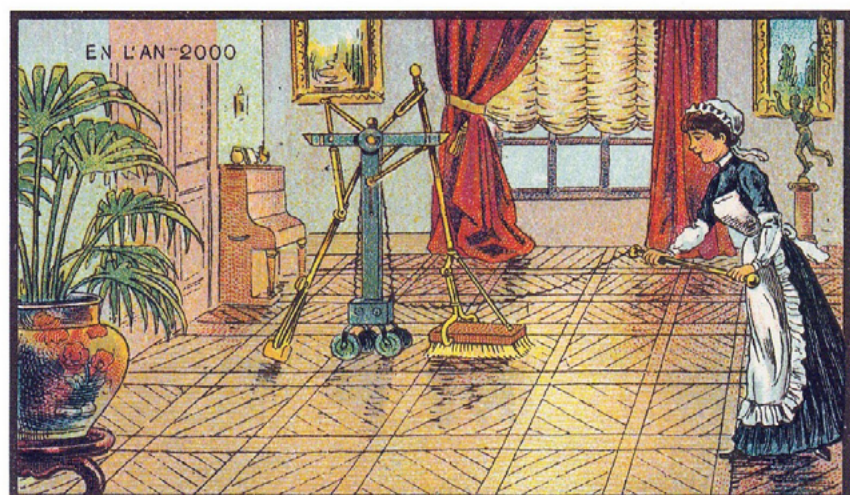
Esimerkki: Tulevaisuudessa koneet siivoavat kodit – naiset ja palveluskunta?

Ranskalainen taitelija Jean-Marc Côté piirsi 1900-luvun vaihteessa sarjan postikortteja, joissa hän kuvasi tulevaisuutta vuonna 2000. Yksi kuvista esittää kodin siivoamista. Avuksi on kehitetty eräänlainen robotti-imuri, joka sekä lakaisee että pesee likaisen lattiaan.

Kuten tulevaisuuskuviissa usein, myös alla olevassa kuvassa (kuva 2) keskiössä on teknologinen innovaatio. Representaatioiden näkökulmasta kuva on kuitenkin varsin perinteinen ja siivouslaitteen käytöstä vastaa nainen esiliinassa. Kuva toisintaa ajatusta siivouksesta naisten ja palvelusväen tehtävänä, eikä siinä haasteta vallinneita valta-asetelmia liittyen sukupuolirooleihin tai yhteiskuntaluokkiin.

Kuva 2. Kodin siivousta vuonna 2000 ranskalaistaitelija Jean-Marc Côtén kuvittamana (1899).

Lähde: Wikimedia Commons

Electric Scrubbing

Hyötyjät

Kenelle tulevaisuus on suotuisa?

- Harvoille ihmisille
- Monille ihmisille
- Kaikille ihmisille ja muille lajeille

Tulevaisuusnäkemystä voidaan arvioida myös siitä näkökulmasta, kenelle tulevaisuus esitetään niissä suotuisana. Tarjoaako tulevaisuusnäkemys myönteistä tulevaisuutta harvoille vai laajemmalle joukolle ihmisiä? Onko tulevaisuusnäkemys suotuisa myös muiden lajien näkökulmasta?

Tulevaisuusnäkemyksissä maalaillaan tulevaa usein jostakin valitusta tulokulmasta. Kyse voi olla esimerkiksi jonkun maan, kaupungin tai yrityksen tulevaisuudesta. Tällöin on luontevaa, että tulevaisuusnäkemyksessä tai -näkemyksissä painottuvat valitun tahon näkökulmat. Visiossa kaupungille luodaan näkymää kaupungin asukkaiden hyvälle elämälle ja yrityksen strategiassa kuvataan tulevaisuutta, joka on suotuisa vähintäänkin yritykselle ja sen asiakkaille, sekä keinoja tänne pääsemiseksi.

Toisinaan jollekin tietylle tahoille suotuisat tulevaisuusnäkemykset voivat kuitenkin kaventaa muiden mahdollisuuksia hyvään tulevaisuuteen, tietoisesti tai tiedostamatta. Esimerkiksi tulevaisuusnäkemykset, joissa luonto nähdään puhtaasti resurssina, ei itseisarvona tai kotina eläimille ja ihmisille, voivat kaventaa alueen alkuperäiskansojen mahdollisuutta hyvään tulevaisuuteen. Teknoutopiat puolestaan edistävät teknologiayritysten intressejä ja voivat olla suotuisia niille, joilla on edellytykset hyödyntää uutta teknologiaa. Ne jättävät kuitenkin usein ulkopuolelle ison joukon ihmisiä, joilla ei ole mahdollisuuksia uusien teknologioiden hyödyntämiseen. Niissä harvoin otetaan kantaa myöskään teknologian tuotantoon liittyviin kysymyksiin, kuten resurssien tai raaka-aineiden riittävyyteen, tuotanto-olosuhteisiin tai ympäristövaikutuksiin.

Jos tulevaisuutta pääsevät visioimaan vain ne, joilla on valmiiksi valtaa ja paremmat lähtökohdat, voivat haavoittuvaisemmassa asemassa olevien näkökulmat jäädä katveeseen. Yhteisellä planeetalla tulevaisuus on yhteinen. Voisiko olla löydettävissä tulevaisuusnäkymiä, jotka olisivat suotuisia kaikille – myös muille elollisille kuin ihmisille? Tai jos aivan kaikille suotuisaa tulevaisuutta ei löydy, voidaanko erilaisten intressien väliset ristiriidat tuoda näkyvämmiin esiin?

Pohdi näitä kysymyksiä:

- Kenen etuja tulevaisuusnäkemys palvelee tai edistää? Kuka siitä hyötyy?
- Kenen etuja tai mahdollisuuksia tulevaisuusnäkemys kaventaa?
- Millainen tulevaisuusnäkemys voisi edistää tulevaisuutta, joka olisi hyvä mahdollisimman monelle?

Aikaperspektiivi

Miten pitkälle tulevaisuutta määritellään?

- Vuosia
- Vuosikymmeniä
- Vuosisatoja

Tulevaisuusnäkemysten kohdalla olennaista on pohtia myös sitä, miten pitkälle tulevaisuutta niissä määritellään. Luodaanko näkymää vuosien, vuosikymmenten vai vuosisatojen päähän? Tulevaisuusnäkemysten ajallisen ulottuvuudella voi olla vaikutusta valintoihimme tässä päivässä, mutta sillä voi olla vaikutusta myös ihmisten elämään tulevaisuudessa. Jos aikahorisontti on viiden vuoden päässä, näkymä tarjoaa meille rajallisemman joukon toimintavaihtoehtoja, kuin jos horisontti on pidemmällä. Jos katsomme pidemmälle tulevaisuuteen, kymmenien tai satojen vuosien päähän, meille avautuu usein enemmän vaihtoehtoisia polkuja, joista valita ja voimme helpommin arvioida niiden toimivuutta myös tulevien sukupolvien näkökulmasta. On iso ero, ajattelemmeko tulevaisuutta kvartaaleissa vai vuosikymmenissä.

Toisinaan rakenteet ohjaavat ajattelemaan tiettyä aikaperspektiiviä ja tämä on usein perusteltu tapa lähestyä tulevaisuutta. Vuosisuunnittelu ohjaa pohtimaan, miltä asioiden halutaan näyttävän vuoden kuluttua ja strategiasa voidaan luoda näkymää viiden vuoden päähän. Toisinaan on tarkoituskin luoda pitkän aikavälin visioita, jotka maalailevat kuvaa tulevaisuudesta kymmenien vuosien päästä. On myös hyvä huomata, ettei esimerkiksi vuosi 2050 ole niin kaukana kuin ajattelemmekin: tämän hetken pikkulapset ovat silloin kolmekymppisiä ja vuonna 2100 he elävät vanhuusvuosiaan.

Erilaisilla asioilla on myös erilaisia ajallisia ulottuvuuksia. Esimerkiksi kaupunkisuunnittelulla, opetussuunnitelman sisällöllä tai vaikkapa ydinjätteen loppusijoituksella on erilainen suhde aikaan. Kaupunkisuunnittelulla voi olla merkittäviä vaikutuksia ihmisten elämään kymmenien tai jopa satojen vuosien päähän. Millaiseen liikkumiseen infrastruktuuri kannustaa: rakennetaanko raiteita vai moottoriteitä? Opetussuunnitelmat vaikuttavat suoraan kouluja käyvien lasten elämään, mutta niillä on vaikutusta myös siihen, millaisten osaamisten, arvojen ja ihanteiden varaan yhteiskuntaa pidemmällä tähtäimellä rakennetaan. Korkea-aktiivinen ydinjäte säilyy terveydelle ja ympäristölle vaarallisena kymmenientuhansien tai jopa satojentuhansien vuosien ajan, ihmisen kannalta lähes ikuisesti. Mitä pidemmälle tulevaisuuteen vaikutukset kantavat, sitä suurempi vastuu tässä hetkessä tehdyistä valinnoista seuraa.

Se, millainen aikaperspektiivi valittujen asioiden tarkasteluun valitaan, on merkityksellistä. Harvoja asioita kannattaa ajatella vain lyhyellä aikajänteellä. Valinnoillamme voi olla vaikutuksia nykyhetkessä, mutta samaan aikaan myös pidemmälle tulevaisuuteen. Vuosisuunnitelmissa ja strategioissa maalatuilla tulevaisuusnäkyillä on vaikutusta pidemmälle tulevaisuuteen kuin usein tullaan ajatelleeksi. Viime kädessä kysymys kilpistyy siihen,

millaisen perinnön jätämme tuleville sukupolville. Jos ajallista tarkastelua ei uloteta riittävän pitkäksi, voimme päätyä käyttämään valtaa tulevaisuuden ihmisiin joidenkin asioiden kohdalla siten, ettei heillä itsellään enää ole vaikutusmahdollisuuksia. Filosofi Roman Krznaric puhuu ilmiöstä tulevaisuuden kolonisointina: kohtelemme tulevaisuutta kuin se olisi ihmisistä vapaa, kaukainen siirtomaalinnake, jonne voimme dumpata niin jätteet kuin aiheuttamamme ongelmat (Krznaric 2020).

Aikaperspektiivin valintaa ohjaa usein se, millaiset arvot ja intressit taustalla vaikuttavat. Esimerkiksi metsänomistajan tulevaisuusnäkömään voivat vaikuttaa lyhyemmän tähtäimen taloudelliset hyödyt tai pidemmällä tähtäimellä halu vahvistaa luonnon monimuotoisuutta. Tietoisuus tulevaisuusnäkömien erilaisista aikaperspektiivistä voi auttaa hahmottamaan intressien välisiä jännitteitä ja kantamaan vastuuta tässä hetkessä tehdyistä valinnoista pidemmällä aikajänteellä.

Pohdi näitä kysymyksiä:

- Miten pitkälle tulevaisuuteen katsotaan? Miksi juuri tämä aikajänne on valittu?
- Millaisia seurauksia valitulla aikaperspektiivillä voi olla nykyhetkeen? Entä tulevien sukupolvien elämään?
- Millaisia ongelmia valitusta aikajänteestä voi seurata? Entä mahdollisuuksia?

TULEVAISUUSVALTAA LAAJENTAMASSA

Esimerkki: Ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus

On usein vaikeaa tunnistaa ja arvioida nykyisten päätösten vaikutuksia tuleviin sukupolviin. Brittiläisen School of International Futuresin ja portugalilaisen Calouste Gulbenkian säätiön yhteistyönä kehittämä kehikko ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden arviointiin antaa eväitä tutkia, onko tehty päätös reilu eri sukupolville nyt ja tulevaisuudessa. Kehikko lähtee siitä, että ylisukupolvisesti reilut päätökset mahdollistavat kaikenikäisten ihmisten tarpeiden toteutumisen ilman, että tulevien sukupolvien mahdollisuus samaan vaarantuu.

Lue lisää [SOIFin verkkosivuilta](#).

Tulevaisuusvalta prosesseissa: miten tulevaisuusnäkemykset syntyvät?

Tulevaisuusvaltalainssin alemman puoliskon ulottuvuudet ohjaavat tarkastelemaan prosesseja, joissa tulevaisuusnäkemystä tuotetaan. Kyse voi olla ennakoitiprosesseista tai laajemmin mistä tahansa sellaisesta prosessista, jonka lopputuloksena syntyy ajatuksia, kuvauksia tai näkemystä tulevaisuudesta. Keskeisiksi nousevat kysymykset osallisuudesta, edellytyksistä ja siitä, miten erilaiset näkökulmat lopulta otetaan prosessissa huomioon.

Osallistujat

Kuka on kutsuttu mukaan?

- Oman yhteisön jäsenet
- Sidosryhmät ja kumppanit
- Kaikki, joita asia koskee

Kenties ilmeisin tulevaisuusvaltaan liittyvä kysymys tulevaisuustyöskentelyssä on se, keitä kutsutaan mukaan. Osallistujien pohtiminen alkaa yleensä siitä, kenellä ajatellaan olevan merkittävä rooli, tai merkityksellistä sanottavaa käsiteltävän asian tulevaisuuteen. Suppeimmillaan osallistujat voivat edustaa varsin pientä ryhmää, esimerkiksi oman organisaation ihmisistä koostuvaa ydinryhmää. Tyypillinen erimerkki voisi olla tilanne, jossa organisaation johto luo visioita organisaation tulevaisuudelle kutsumatta muita mukaan. Tällöin tulevaisuusvalta on vahvasti pienen joukon hyppysissä.

Jos tulevaisuusvaltaa halutaan laajentaa, kutsutaan usein mukaan ne, joilla on intressejä vaikuttaa valittuun aiheeseen tai asiaan liittyviin tulevaisuusnäkemysiin, esimerkiksi sidosryhmät ja kumppanit. Heidän avullaan näkökulmat laajenevat, mutta eivät välttämättä vielä kata kaikkien niiden ajatuksia, joiden elämään tulevaisuusnäkemyksillä voi lopulta olla vaikutusta. Laajempaa osallistujajoukkoa edustavatkin kaikki ne, joita asia jollakin tavalla koskee. Tällöin osallistujaksi voi rohkeasti kutsua myös sellaisia tahoja, joiden ääni ei tavallisesti kuulu yhteisön tai organisaation toiminnan suunnittelussa tai päätöksenteossa. Uudet äänet voivat tuoda tulevaisuuskeskusteluun sellaisiakin näkökulmia, joita alussa ei kenties osattu odottaa. Parhaimmillaan ne haastavat pohtimaan asioita uudella tavalla. Esimerkiksi Diakonissalaitoksen Ilmiöasemilla näkemystään ihmisarvoisesta tulevaisuudesta pääsivät kertomaan kaikki Diakonissalaitoksen laajan toiminnan piirissä olevat.

Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollistaminen on tärkeää, mutta aitoa yhdenvertaisuutta ei vielä ole se, että mukaan kutsutaan erilaisia ihmisiä erilaisista taustoista. Huomiota on kiinnitettävä myös osallistujien todellisiin edellytyksiin osallistua ja siihen, että kaikkien näkökulmat otetaan aidosti huomioon osana prosessia. On myös tärkeää muistaa, etteivät vähemmistöihin ja marginalisoituihin ryhmiin kuuluvat automaattisesti ole omien ryhmiensä edustajia – myös näissä ryhmissä on moninaisia ääniä ja näkökulmia, joita voi olla tarpeen ottaa paremmin huomioon.

Osallistujien pohtiminen kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Miten osallistumista motivoidaan ja suunnitellaan, niin, että se on osallistujan kannalta mielekästä ja merkityksellistä? Liittykö asiaan jännitteitä, jotka voivat vaikuttaa ihmisten haluun osallistua? Miten nämä on otettu huomioon prosessissa? Voisiko jo prosessin suunnitteluun kutsua mukaan ihmisiä erilaisista taustoista? Tällöin myös prosessin rajauksia ja lähtöoletuksia olisi mahdollista tarkastella useammasta näkökulmasta.

Pohdi näitä kysymyksiä:

- Ketä asia koskee? Kenen kannalta aihe on merkityksellinen? Kuka helposti unohdetaan?
- Kuka pitää kutsua mukaan jo prosessin suunnitteluvaiheessa? Miten osallistujajoukko muuttuu prosessin eri vaiheissa?
- Millä kriteereillä osallistujat valitaan? Kuka määrittelee kriteerit? Liittykö valintoihin joitakin haasteita tai herkkyyksiä? Miten vältetään se, että mukaan kutsutaan vain samanmielisiä?
- Miten osallistumista motivoidaan? Miltä prosessi näyttää osallistujan näkökulmasta? Liittykö aiheeseen erityisiä jännitteitä, jotka vaikuttavat haluun osallistua?

TULEVAISUUSVALTAA LAAJENTAMASSA

Esimerkki: Diakonissalaitoksen ilmiöasemilla jokainen sai kertoa näkemyksensä tulevaisuudesta

Alkuvuodesta 2023 Diakonissalaitoksen toimipisteet muuttuivat Ilmiöasemiksi, joissa keskusteltiin tulevaisuudesta. Taustalla oli ajatus siitä, että kaikille hyvän ja ihmisarvoisen tulevaisuuden rakentamiseen Suomessa tarvitaan ihan jokaisen ajatuksia. Nyt ääneen pääsivät monet sellaiset ihmiset, joiden ääni ei yleensä kuulu: kehitysvammaiset, päihdekuntoutujat, vaikeavammaiset, ikääntyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Millaista olisi hyvä arki tulevaisuudessa? Mikä tulevaisuudessa huolettaa? Mikä tuntuu tulevaisuudessa hyvältä ja toiveikkaalta? Mitä ihmiset ajattelevat tarvitsevansa, jotta hyvä arki voisi tulevaisuudessa toteutua? Jotta kaikilla olisi mahdollisuus osallistua, keskustelujen fasilitointiin kiinnitettiin erityistä huomiota.

Keskusteluista kerättiin talteen signaaleja, eli merkkejä ja viestejä ihmisarvoisesta tulevaisuudesta, joita Diakonissalaitos välitti tiedoksi päättäjille ja laajemmin suomalaiseen tulevaisuuskeskusteluun. Keskusteluissa esille nousseita näkemyksiä hyödynnetään myös Diakonissalaitoksen oman työn suunnittelussa. Lue lisää [Diakonissalaitoksen verkkosivuilta](#).

Edellytykset

Kenelle luodaan edellytyksiä osallistua?

- Harvoille ihmisille
- Niille, joilla on kykyä, kiinnostusta ja mahdollisuuksia
- Kaikille, joita asia koskee

Tulevaisuusvaltaan liittyy myös kysymys osallistumisen edellytyksistä, eli siitä, millaisia valmiuksia tai ominaisuuksia osallistujilta edellytetään ja miten osallistumisen edellytyksiä voidaan luoda tai tukea prosessin aikana. Edellytykset voivat tarkoittaa esimerkiksi aikaa, rahaa tai osaamista, mutta myös rakenteellisia tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten edellytyksiin osallistua ja vaikuttaa. Osallistujien edellytyksiä osallistua ja vaikuttaa tulevaisuusnäkemysten tuottamiseen voidaan tukea ja vahvistaa monin eri tavoin hyvällä suunnittelulla.

Yhteiskunnassa tulevaisuusvaltaa käyttävät eniten ne, joilla on parhaat edellytykset vaikuttaa yhteisiin asioihin. Heille myös tarjotaan usein tilaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa. Monissa prosesseissa osallistujilta edellytetään tietynlaista asiantuntemusta, soveltuvaa koulutusta tai yhteiskunnallista asemaa. Tavallista on tulevaisuusvallan rajaaminen esimerkiksi johtajille tai asiantuntijoille, joilla ajatellaan olevan erityistä näkemystä käsiteltävään aiheeseen. Ihmisiä voidaan sulkea ulkopuolelle myös käyttämällä kieltä, jota vain harvat ymmärtävät, tai toteuttamalla prosessi sellaiseen aikaan, sellaisessa paikassa, tai niin lyhyellä varoitusaikalla, ettei osallistuminen ole mahdollista kuin harvoille ja valituille.

Jos osallistujajoukkoa laajennetaan, edellytetään osallistujilta useimmiten edelleen kykyä, kiinnostusta ja mahdollisuutta osallistua. Osallistujilta saatetaan edellyttää esimerkiksi sitä, että he tuovat omia näkemyksiään aktiivisesti esille tavoilla, jotka vaativat teknistä osaamista tai kykyä ilmaista itseä kirjallisesti.

Edellytyksiä voidaan kuitenkin tietoisesti luoda myös kaikille niille, joita asia koskee. Tällöin on tärkeää tarkastella kriittisesti oletuksia, joita osallistujista tehdään ja suunnitella prosessi sellaiseksi, että se tukee erilaisten ihmisten osallistumista. On pohdittava käytännön puitteita, eli esimerkiksi sitä, millä tavalla tulevaisuuskeskustelua käydään (kieli, käsitteet, menetelmät, oletukset osallistujien osaamisesta ja kyvyistä ilmaista itseään ja niin edelleen) ja missä sitä käydään (missä tilat sijaitsevat, ovatko ne esteettömät, avoimet, osallistujalle tutut ja turvalliset ja niin edelleen). Joskus on tarpeen pohtia sitäkin, tarvitaanko mielekkääseen osallistumiseen apuvälineitä tai vaikka avustajia. Yhtä lailla tärkeää on pohtia sitä, miten eri ryhmät saadaan tuntemaan olonsa turvalliseksi ja tervetulleeksi. Yhdessä läpikäydyt turvallisen tilan periaatteet luovat hyvän pohjan arvostavalle kohtaamiselle ja moninaisuuden huomioimiselle.

Tulevaisuuden ajattelemiseen ei ole kaikille helppoa, ja silloin prosessissa voi olla tarpeen lähteä liikkeelle lempeästi tulevaisuusajattelun

Vaikutusvalta

Keiden näkökulmat otetaan huomioon?

- Oman yhteisön jäsenten
- Sidosryhmien ja kumppaneiden
- Kaikkien, joita asia koskee

Vaikka prosessi olisi osallistava ja mukaan kutsuttaisiin laajasti niitä, joita asia koskee, voi lopputulos tästä huolimatta heijastella pienen joukon ajatuksia tulevaisuudesta. Tärkeä kysymys tulevaisuusvallan näkökulmasta onkin, kenellä on vaikutusvaltaa prosessin lopputulokseen, kenen näkemykset lopulta otetaan huomioon. Ellei valintoja ja suunnitelmia tehdä huolellisesti, vaarana voi olla symbolinen osallistaminen tai tokenismi eli vähemmistöryhmien näennäinen osallistaminen prosessiin. Osallisuuden varmistaminen vaatii huolellista suunnittelua ja erilaisten näkökulmien huomioimista prosessin eri vaiheissa. Kannattaa kuitenkin lähteä mielummin rohkeasti liikkeelle osallisuuden laajentamisessa kuin jättää tekemättä epäonnistumisen pelon vuoksi.

Toisinaan prosessin omistajilla voi olla vahvojakin intressejä ja odotuksia sen suhteen, millaisia tulevaisuusnäkemyksiä prosessissa tuotetaan. Suunnitelmat saattavat olla jo olemassa ennen prosessin alkua ja tällöin prosessin rooli voi olla legitimoida jo olemassa olevia näkemyksiä (Dufva, 2015). Esimerkiksi organisaation strategiaprosessilta voidaan hakea tukea johdon visiolle siitä, mihin suuntaan organisaatiota kehitetään. Vaikka työntekijöitä ja sidosryhmiä olisi kuultu, heidän näkemyksiään ei välttämättä lopulta oteta huomioon, elleivät ne tue johdon ajatuksia tulevaisuudesta.

Näennäinen osallistaminen tulevaisuustyöskentelyyn voi pitkällä tähtäimellä johtaa jakolinjojen syntymiseen ja luottamuksen rapautumiseen. Yhteiskunnan tasolla keskittyminen samanmielisiin tai äänekkäimpien näkökulmiin voi kasvattaa eripuraa ja eriarvoisuutta. Syrjään jäävät helpoiten ne ryhmät, jotka jo valmiiksi ovat marginaalissa, kuten vähemmistöt ja haavoittuvassa asemassa olevat, joille oman äänen kuuluviin saaminen on jo valmiiksi haastavaa, tai ne, jotka jäävät pois keskusteluista aikaisempien huonojen kokemusten vuoksi. Moniääninen keskustelu ja moninaiset näkemykset tulevaisuudesta ovat kuitenkin jo demokratian periaatteiden näkökulmasta tärkeitä. Tulevaisuus on yhteinen ja erilaisten näkökulmien huomioiminen auttaa meitä suuntautumaan kohti tulevaisuuksia, jotka ovat hyviä kaikille, eivät vain harvoille.

Tulevaisuustyöskentelyssä voi olla tarve huomioida myös sellaisia tahoja, jotka eivät itse voi olla osallisina prosesseissa, mutta joiden elämään tulevaisuusnäkemyksillä on vaikutusta. Tällaisia ovat vaikkapa tulevat sukupolvet, muut lajit ja luonto. Esimerkiksi ydinjätteen hautamiseen tai ilmastopoliikkaan liittyvät päätökset koskevat merkittävästi myös tulevia sukupolvia, muita lajeja ja luontoa. Ekologisen kestävyyskriisin ja kuudennen sukupuuttoaallon keskellä on kysytty, onko tapamme tarkastella tulevaisuutta liian ihmiskeskeinen. Ihmiskeskeistä ajattelutapaa on alettu kyseenalaistaa ja sitä

pidetään myös merkittävänä syynä ekologiseen kriisiin (esim. Haverinen et al. 2021).

Tulevien sukupolvien näkökulmien huomioimiseen on maailmalla kehitetty erilaisia käytäntöjä, joita on avattu muistion toisessa luvussa. Myös luonnon oikeuksien edistämiseen ja näkökulmien huomioimiseen tulevaisuuskeskusteluissa on kehitetty ratkaisuja. Eri puolilta maailmaa löytyy esimerkkejä, joissa luonnolle, kuten yksittäiselle joelle, on myönnetty oikeushenkilöstatus tai nimetty edunvalvoja, jonka tehtävänä on pitää huolta sen oikeuksista. Keinoja muiden lajien näkökulmien huomioimiseksi on kehitetty myös muotoilun saralla (esim. Westerlaken 2020).

Pohdi näitä kysymyksiä:

- Miten prosessiin osallistuneiden näkemyksiä ja syötteitä käsitellään?
- Kuka tai ketkä päättävät, kenen näkemykset otetaan tai ei oteta huomioon? Miten päätökset perustellaan? Miten vältetään se, että vain samanmielisten näkemykset huomioidaan?
- Miten huomioidaan sellaisten tahojen näkökulmat, jotka eivät itse ole voineet osallistua prosessiin (esim. tulevat sukupolvet)?
- Miten osallistuja tietää, että hänen panoksensa vaikuttaa lopputulokseen?

Lopuksi: Tulevaisuus on yhteinen

Tässä muistiossa olemme peranneet tulevaisuusvaltaa: sitä, miksi se on tärkeää, mistä siinä oikein on kyse ja miten tulevaisuusvaltaa voi tarkastella ja laajentaa käytännössä. Muistio on keskustelunavaus ja siksi olemme myös halunneet tarjota määritelmän tulevaisuusvallalle käsitteenä. Ilman määritelmää riskinä on, että päädyimme keskustelemaan eri asioista, mutta samaa termiä hyödyntäen. Liitämme tulevaisuusvallan vahvasti valtaan määritellä tulevaisuusnäkyviä, eli sitä, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena ja toivottavana. Samalla tiedostamme, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa monin muinkin keinoin. Tässä muistiossa olemme kuitenkin tietoisesti rajanneet nuo muut valtakysymykset käsittelyn ulkopuolelle ja nojanneet ennen kaikkea tulevaisuudentutkimuksen tarjoamaan tietopohjaan.

Olemme myös halunneet tarjota kättä pidempää tulevaisuusvaltaan pureutumiseen ja kehittäneet siksi Tulevaisuusvaltalinnin. Se auttaa toivottavasti arvioimaan omia valintoja ja tunnistamaan toiminnan vaikutuksia muun muassa siihen, kuka pääsee keskustelemaan tulevaisuuksista, kenen näkemykset otetaan huomioon ja ketä tulevaisuuskuvin on edustettuna.

Tulevaisuusvallasta keskusteleminen, sen tarkasteleminen ja pyrkimys sen laajentamiseen ovat tärkeitä tavoitteita, sillä tulevaisuuksien moninaisuus on jo itsessään arvo. Jotta tulevaisuusnäkemysten esittäminen ei menisi ohihuuteluksi, tarvitaan rakentavaa keskustelua tulevaisuuksista ja prosesseja, joissa luodaan turvallinen tila tulevaisuudesta keskustelemiselle. Tulevaisuusnäkemysiin liittyy usein jännitteitä ja ne voivat olla keskenään myös ristiriitaisia. Yhdelle suotuisa tulevaisuus ei välttämättä ole sitä toiselle. Epävarmuuksien ja viheliäisten ongelmien ajassa tarvitaan vanhojen tulevaisuusnäkemysten haastamista ja moniäänistä keskustelua toivotuista tulevaisuuksista.

Tulevaisuusnäkemysten moninaisuus herättääkin tarpeen yhteiselle tulevaisuuskeskustelulle. Miten varmistetaan, että erilaiset näkökulmat pääsevät esille ja tulevat huomioiduiksi siten, että voidaan yhdessä kulkea kohti tulevaisuutta, joka on hyvä kaikille, ei vain harvoille? Jotta keskustelussa voidaan aidosti huomioida kaikkien äänet – myös hiljaisten ja hiljennettyjen – tarvitaan rakentavan keskustelun pelisääntöjä, halua tehdä yhdessä tulevaisuutta sekä kykyä ottaa huomioon erilaisia näkemyksiä. Tutkijat ovat kutsuneet tällaista yhdessä elämisen asennetta ja taitoa yhteenhankauksi (convivencia), jossa olennaista on tunnustaa moniäänisen keskustelun arvo itsessään, vaikka siihen toisinaan liittyykin yhteentörmäyksiä tai kitkaa. (esim. Laitio 2022) Myös tulevaisuusnäkemistä olisi tärkeää voida avoimesti keskustella, kitkasta ja yhteentörmäyksistä huolimatta – tai jopa niitä arvostaen.

Kun ennakkoinnin suosio kasvaa, kasvaa myös vastuu. Ei ole yhdentekevää, millaisia tulevaisuusnäkyviä tuotamme, kenen kanssa ja kenelle. Tulevaisuusvallan laajentaminen ei tapahdu helposti. Se voi olla työlästä, koska se vaatii perehtymistä, aikaa, osaamista ja myös resursseja. Se on tavoittelemisen arvoista, sillä se on myös oikeudenmukaista ja reilua. Tulevaisuus on yhteinen.

KÄTTÄ PIDEMPÄÄ TULEVAISUUSVALLAN LAAJENTAMISEEN MEILTÄ JA MAAILMALTA

Erätauko

Erätauko-dialogimenetelmän avulla voi käydä rakentavaa keskustelua yhteiskunnallisista asioista – myös tulevaisuudesta! Erätauko auttaa paremmin ymmärtämään itseä, muita ja maailmaa. Keskustelun päätteeksi ei tarvitse olla samaa mieltä tai ratkaista asioita. Tarjolla on yksityiskohtaiset ohjeet keskustelun järjestämiseen, vetämiseen ja paketointiin. Tutustu lisää: <https://www.eratauko.fi/>

Lotus-kehikko

Prateeksha Singhin luoma Lotus-kehikko on työkalu inklusiivisempien ja monimuotoisempien tulevaisuuksien rakentamiseen. Kehikon ideana on auttaa erilaisten projektien parissa työskenteleviä ihmisiä tiedostamaan heidän olemassa olevia etuoikeuksiaan, ajattelumalleja ja ajattelun vinoumia, joita he saattavat tahattomasti siirtää myös työhönsä. Tutustu lisää: <https://mpathy.ca/lotus/>

Our Futures -peli

Ajatushautomo Nestan kehittämä peli, jossa ideoidaan uusia tapoja kutsua enemmän ihmisiä tulevaisuusajattelun pariin. Pelissä tiimit kilpailevat siitä, ketkä keksivät innovatiivisimpia ideoita osallistavaan ennakkointiin. Tutustu lisää: <https://www.nesta.org.uk/feature/our-futures/>

Selkokieliset megatrendikortit

Megatrendit ovat muutoksia ja ilmiöitä, jotka tapahtuvat kaikkialla maailmassa nyt ja tulevaisuudessa. Megatrendikorteissa kerrotaan, millaisia trendejä on ja mistä ne johtuvat. Koska tulevaisuustieto kuuluu kaikille, on jokaisella oikeus saada tietoa tulevaisuudesta ymmärrettävällä tavalla. Tutustu lisää:

<https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendikortit-selkokielella/>

Tulevaisuustaajuus-työpajamenetelmä

Tulevaisuustaajuus on Sitrassa kehitetty, avoin työpajamateriaali, jonka avulla kuka tahansa voi järjestää tulevaisuustyöpajan. Maksuttomat materiaalit sekä esimerkkejä menetelmän erilaisista soveltamiskohteista löytyvät osoitteesta: www.tulevaisuustaajuus.fi

Tulevaisuuden tekijän työkalupakki

Tulevaisuusvaltaan kytkeytyy kaksi tulevaisuusajatteluun olennaisesti liittyvää taitoa: taito haastaa olemassa olevia oletuksia tulevaisuudesta ja taito kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Tulevaisuusajattelun taitoja voi harjoittaa erilaisten työkalujen avulla, joita löytyy Sitran ylläpitämästä Tulevaisuudentekijän työkalupakista. Tutustu lisää: sitra.fi/tulevaisuuspakki

Kirjoittajista

Mikko Dufva on Sitran tulevaisuusasiantuntija ja tulevaisuudentutkimuksen dosentti Aalto-yliopistossa. Hän tarkastelee työkseen tulevaisuuden kehityskulkuja, niiden välisiä jännitteitä ja tulevaisuuteen liittyviä mielikuvia. Lisäksi hän pyrkii tunnistamaan ei-ilmeisiä, mutta tulevaisuuden kannalta merkittäviä asioita. Mikolla on laaja kokemus ennakoinnista ja hän on väitellyt tekniikan tohtoriksi tulevaisuutta koskevan tiedon tuottamisesta ja systeemisestä ennakoinnista.

Jenna Lähdemäki-Pekkinen on asiantuntija Sitran ennakointitiimissä. Työssään hän nauttii yhteiskunnallisiin ilmiöihin sukeltamisesta ja niiden tulevaisuusvaikutusten pohtimisesta. Jenna on ollut luomassa uusia konsepteja, koulutusohjelmia ja ajattelua ennakoinnin ja tulevaisuusajattelun laajempaan hyödyntämiseen. Koulutukseltaan Jenna on valtiotieteiden maisteri.

Lilli Poussa työskentelee asiantuntijana Sitran ennakointitiimissä, jossa tuotetaan tulevaisuuteen luotaavaa ennakointitietoa. Työssään hän ennakoi tulevaisuuteen vaikuttavia ilmiöitä megatrendeistä heikkoihin signaaleihin. Lillin leipälajia on erilaisten työkalujen ja menetelmien kehittäminen tulevaisuusajattelun tueksi. Koulutukseltaan Lilli on valtiotieteen maisteri ja palvelumuotoilija.

Sanna Rekola on asiantuntija Sitran ennakointitiimistä. Hän on kiinnostunut tulevaisuuden (ja menneisyyden) kehityskuluista ja toisenlaisten tulevaisuuksien kuvittelusta. Sanna pohtii mielellään arvoja, ihanteita ja ajattelumalleja ja niiden merkitystä yhteiskunnallisissa muutoksissa. Koulutukseltaan Sanna on filosofian maisteri yhteiskuntatieteellisellä twistillä.

Lähteet

Ahlqvist T., Airos M., Knudsen M., Mutanen A., Rapeli L., Schauman J., Setälä M., Taylor A. (2022). Ennakointi ja tulevat sukupolvet lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännössä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:66.

Ahvenharju, S., Minkkinen, M., & Lalot, F. (2018). The five dimensions of Futures Consciousness. Futures, 104, 1-13

Bielskyte, M. (2023). Monika Bielskyte - Protopia vs TESCREAL Visions of Tech Rapture | The Conference 2023 - YouTube. Vierailtu 20.10.2023

Bisht, P. (2020). Decolonizing futures: Finding voice, and making room for non-Western ways of knowing, being and doing. Knowledge Base of Futures Studies, 216-230.

Dator, Jim (2009). Alternative futures at the Manoa School. Journal of Futures Studies, 14(2), 1–18.

Dufva, M. (2015). Knowledge creation in foresight: A practice- and systems-oriented view. Aalto University publication series doctoral dissertations, 222/2015.

Dufva, M. & Rekola, S. (2023). Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224.

Fornaciari, A., & Harni, E. (2017). Antonio Gramscin hegemonian käsitteen relevanssi kasvatustieteelliselle tutkimukselle. Kasvatus ja aika, 11(2), 39-51.

Fürsich, E. (2010). Media and the representation of Others. International Social Science Journal 61(199): 113-130.

Gomez, K. (2022). Ennakoinnin "happy hour". Sitra. Vierailtu 19.9.2023.

Gorbis, M. (2016). The Future as a Way of Life: Alvin Toffler's Unfinished Business. Medium 14.7.2016. Vierailtu 19.9.2023.

Haverinen, R., Mattila, K., Neuvonen, A., Saramäki, R. ja Sillanaukee, O. (toim.) (2021). Ihminen osana elonkirjoa. Luontosuhteet, luontokäsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella. Sitra muistio 9.12.2021.

Inayatullah, S. (1990). Deconstructing and reconstructing the future: Predictive, cultural and critical epistemologies. Futures, 22(2), 115-141.

Inayatullah, S. (1998). Causal layered analysis: Poststructuralism as method. Futures, 30(8), 815-829.

Kivipelto, A. (2018). Joki voi hakea apua käräjiltä Uudessa-Seelannissa ja Intiassa – lakitieteen uusi suuntaus tekee luonnosta oikeushenkilön. Helsingin Sanomat 18.11.2018. Vierailtu 22.9.2023

Krznaric, R. (2020). The Good Ancestor. The Experiment Publishing.

Laitio, Tommi (2022). Learning Grounds for Conviviality. Bloomberg Center for Public Innovation, John Hopkins University. 22.11.2022. Vierailtu 20.10.2023.

- Lähdemäki-Pekkinen, J. Rekola, S. Solovjew-Wartiovaara, A & Thompson Coon, R. (2023).** Tulevaisuusbarometri 2023. Sitran selvityksiä 231.
- Magaña, P. (2023).** Representing posterity: Two challenges. *Futures*, 149, 103136.
- Masini, E. (1993).** Why futures studies? Grey Seal Books.
- Miller, R. (2018).** Transforming the future: anticipation in the 21st century (p. 300). Taylor & Francis.
- Milojević, I., & Inayatullah, S. (2015).** Narrative foresight. *Futures*, 73, 151-162.
- Minkkinen, M. 2020.** A breathless race for breathing space: Critical-analytical futures studies and the contested co-evolution of privacy imaginaries and institutions. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja sarja E osa 55.
- Poli, R. (2019).** Handbook of anticipation: Theoretical and applied aspects of the use of future in decision making. Springer Cham.
- Pouru, L., & Wilenius, M. (2018).** Tulevaisuuslukutaito navigaatiovälineenä kuudennes-
sa aallossa: kuinka integroida tulevaisuus lukio-opetukseen? *Futura* 37 (2018): 3.
- Ramos, J., Sweeney, J., Peach, K. & Smith, L. (2019).** Our Futures: by the people, for the people. How mass involvement in shaping the future can solve complex problems. Nesta.
- Sahan, Erinch (2023).** How doughnut economics can transform the deep design of business. Green Central Banking. Vierailtu 6.10.2023
- Sardar, Z. (2010).** The Namesake: Futures; futures studies; futurology; futuristic; foresight—What's in a name? *Futures*, 42(3), 177-184.
- Sardar, Z. (2010).** Welcome to postnormal times. *Futures*, 42(5), 435-444.
- Sardar, Z., & Sweeney, J. A. (2016).** The three tomorrows of postnormal times. *Futures*, 75, 1-13
- Sitra Lab Heräämö (2023).** Open Lab: Richard Fisher & The Long View - YouTube. Vierailtu 8.11.2023
- Slaughter, R. (2002).** Beyond the mundane: reconciling breadth and depth in futures enquiry. *Futures* 34(6), 493-507.
- Storås, N. (2023).** Tehokasta jaloutta. Helsingin Sanomat 30.9.2023. Vierailtu 25.11.2023.
- Toffler, A. (1970).** Future Shock. Bantam Books.
- Torres, E. (2023).** Dangerous visions: How the quest for utopia could lead to catastrophe. Salon 29.3.2023.
- Torres, E. (2021).** Why longtermism is the world's most dangerous secular credo | *Aeon Essays*
- UN (2023).** United Nations System Common Principles on Future Generations. CEB/2023/1/Add.1

UN (1987). Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development.

UNEP (2022). Emissions Gap Report 2022.

Westerlaken, Michelle (2020). Imagining Multispecies Worlds.

Wikimedia Commons: Category: France in XXI Century. Vierailtu 2.10.2023.

Ympäristöministeriö (2023). IPCC:n raportti: Nyt tehtävät päätökset vaikuttavat tuhansia vuosia – ilmastonmuutoksen haasteisiin mahdollista vastata nopeilla ja laajoilla toimilla. Ympäristöministeriön tiedote 20.3.2023.

Liite: Näin muistio tehtiin

Tulevaisuusvalta on jo jonkin aikaa tulevaisuuskeskusteluissa toistunut käsite. Nostimme aiheen teemaksi tulevaisuustapahtuma Finnsightissa syksyllä 2022 ja se tuntui herättävän paljon ajatuksia. Tuntui, että olemme jonkun olennaisen äärellä. Samaan aikaan tuntui kuitenkin siltä, että tulevaisuusvalta käsitteenä kaipasi selkeyttä. Mitä tulevaisuusvalta oikeastaan on ja mihin kaikkeen se liittyy? Miten se eroaa muusta vallankäytöstä ja miksi sitä ylipäänsä pitäisi ajatella? Päätimme tarttua haasteeseen ja monipolvisen prosessin lopputulos on nyt edessäsi muistion muodossa.

Alusta asti oli selvää, ettemme selviäisi tehtävästä parhaalla mahdollisella tavalla vain keskenämme. Keväällä 2023 käynnistimme pilottikumppanihaun. Etsimme toimijoita, joilla olisi intoa ja osaamista tarttua tulevaisuusvaltaan ja sen laajentamiseen käytännön tasolla ja joilta saisimme arvokasta kokemustietoa aiheesta. Pilottikumppaneiksi valikoituivat Diakonissalaitos, Lasten ja nuorten säätion Tulevaisuuskoulu ja Leapfrog ry, jotka kaikki tarttuivat rohkeasti käytännön tekemiseen Sitralta saamansa rahoituksen avulla. Kesällä availimme ajatuksiamme myös tulevaisuudentutkimuksen konferenssissa Turussa.

Syksyllä 2023 järjestimme tulevaisuusvaltaan liittyvän oppimissprintin, johon kutsuimme pilottikumppanit sekä koko joukon muita tulevaisuusvaltaan liittyvien kysymysten parissa työskenteleviä toimijoita yhteiskunnan eri sektoreilta. Mukana oli myös sitralaisia Digitaalinen valta ja demokratia sekä Luonto ja arki -projekteista. Sprintissä pohdimme yhdessä, mitä tulevaisuusvalta oikeastaan on, ja miten sitä voisi laajentaa. Välillä kävimme syvissäkin vesissä. Yhteiset keskustelut auttoivat meitä kirkastamaan tulevaisuusvaltaan liittyvää ajattelua ja tämän muistion fokusta. Monet sprintin osallistujista antoivat meille arvokkaita kommentteja myös muistion senhetkiseen luonnokseen.

Muistiossa lähestymme tulevaisuusvaltaa kolmen kysymyksen kautta. Ensimmäisessä luvussa halusimme sukeltaa kysymykseen, miksi tulevaisuusvalta ja sen laajentaminen on tärkeää. Miksi juuri nyt? Sitran megatrendeissä nostimme esille tulevaisuutemme vaikuttavia kehityskulkuja, kuten luonnon kantokyvyn murenemisen, demokratian kamppailun kovenemiseen ja talouden perustan mureneminen. Olemme isojen murrosten äärellä, eivätkä vanhat tarinat tulevaisuudesta auta meitä ratkaisemaan vastassa olevia haasteita. Tulevaisuusvalta haastaa meidät tarkastelemaan kriittisesti tarjolla olevia tulevaisuusnäkemystyksiä ja etsimään uusia, moniäänisempiä visioita tulevaisuudesta.

Toisessa luvussa sukelsimme kysymykseen, mistä tulevaisuusvallassa on kyse ja miten sen voi määritellä. Tämä luku pohjautuu kirjallisuuskatsaukseen ja halusimme siinä avata, millaisiin tulevaisuudentutkimuksen kentällä käytyihin keskusteluihin ja kysymyksiin tulevaisuusvallan näkökulmat liittyvät.

Kolmannessa luvussa halusimme tarttua kysymykseen, miten tulevaisuusvaltaa voisi lähestyä käytännössä. Kokosimme yhteen tulevaisuusvaltaan liittyviä kysymyksiä, joita puntaroimalla organisaatioiden ja yhteisöjen olisi helpompi tehdä tulevaisuusvaltaan liittyviä valintoja. Alusta asti tavoitteena oli myös tuottaa kysymysten pohjalta työkalu, jonka nimesimme Tulevaisuusvaltalinniksi. Aikamme kysymyksiä pyöriteltyämme oivalsimme, että tulevaisuusvallan näkökulmasta on tärkeää tarkastella niin tulevaisuusnäkemystä eli sitä, mitä tulevaisuudesta sanotaan kuin niitä prosesseja, joissa tulevaisuusnäkemystä muodostetaan. Tulevaisuusvaltalinnia testailimme pitkin matkaa erilaisissa tilaisuuksissa ja erilaisten ryhmien kanssa. Palaute oli arvokasta ja auttoi meitä kehittämään niin työkalua kuin muistion kuvauksia linnin eri ulottuvuuksista.

SITRA

SITRA MUISTIO 18.1.2024

Sitran muistiot ovat tulevaisuustyömme taustaksi tuotettuja sisältöjä.

ISBN 978-952-347-356-0 (PDF)
www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11-13,
PL 160,
00181 Helsinki
Puhelin 0294 618 991
@SitraFund